

83/1997. (IX. 26.) OGY határozat

a Nemzeti Környezetvédelmi Programról

1. A Magyar Köztársaság Országgyűlése megtárgyalta a Kormány által benyújtott Nemzeti Környezetvédelmi Programot (melléklet), és figyelemmel a környezet állapotára elfogadta a Programban kijelölt célokat, célállapotokat, a megvalósítás kulcsterületeire, eszközeire vonatkozó és a különleges intézkedéseket igénylő területekkel kapcsolatos általános feladatokat.

Az Országgyűlés tudomásul veszi a - tájékoztatásul benyújtott - Nemzeti Környezetvédelmi Program megvalósításának általános tervét és függelékeit. Ezen belül a Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogramot és megvalósítási tervét is.

2. Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy a Nemzeti Környezetvédelmi Program alapján a program teljes idejére és évenként - először legkésőbb 1997. november 30-i, ezt követően minden év április 30-i határidővel - dolgozzon ki a Program megvalósítására részletes intézkedési és ütemtervet a feladatok, a finanszírozási források és a felelősök pontos megjelölésével.

3. Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy az 1995. évi LIII. törvénnyel összhangban a központi költségvetésben tegyen javaslatot a Nemzeti Környezetvédelmi Programban kitűzött célok megvalósítását szolgáló pénzeszközökre, és a Program végrehajtására fordított központi költségvetési forrásokról a zárszámadás részeként évente számoljon be.

4. Az Országgyűlés felhívja a Kormány figyelmét arra, hogy az Európai Közösségekkel 1991. december 16-án aláírt és az 1994. évi I. törvényben kihirdetett társulási szerződés alapján kiemelt figyelmet fordítson a Nemzeti Környezetvédelmi Program megvalósítása során az OECD tagság és a fenntartható fejlődés követelményeire, különös tekintettel a nemzetközi szervezetek keretében és a szomszédos országokkal folytatott együttműködésre.

5. Az Országgyűlés fontosnak tartja, hogy a Kormány működjön együtt a helyi önkormányzatokkal, a tudományos és a gazdasági élet szereplőivel, valamint a civil társadalmi szervezetekkel a Nemzeti Környezetvédelmi Program intézkedési tervének kidolgozása és végrehajtása során.

6. A Kormány az ágazati politikák, koncepciók és programok kialakításakor és a végrehajtás során fordítson figyelmet a Nemzeti Környezetvédelmi Program megvalósítására.

Melléklet a 83/1997. (IX. 26.) OGY határozathoz

NEMZETI KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAM 1997

BEVEZETŐ

1. A KÖRNYEZET ÁLLAPOTÁNAK BEMUTATÁSA

1.1. A KÖRNYEZETI ELEMELK ÁLLAPOTA

1.1.1. LEVEGŐ

1.1.2. VIZEK

1.1.3. FÖLD

1.2. A TELEPÜLÉSI ÉS AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÁLLAPOTA

1.2.1. TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET

1.2.2. AZ EMBERI EGÉSZSÉG ALAKULÁSÁNAK KÖRNYEZETI ÖSSZEFÜGGÉSEI

1.2.3. ÉPÍTETT KÖRNYEZET

1.3. A TERMÉSZET ÁLLAPOTA

1.3.1. ÉLŐVILÁG

1.3.2. TÁJ

1.4. ÖNÁLLÓAN KEZELT HATÓTÉNYEZŐK

1.4.1. HULLADÉK

1.4.2. ZAJ ÉS REZGÉS

1.4.3. KÖRNYEZETBIZTONSÁG

2. AZ ELÉRNI KÍVÁNT KÖRNYEZETVÉDELMI CÉLOK - CÉLÁLLAPOTOK

2.1. A KÖRNYEZETI ELEMELK VÉDELME

- 2.1.1. LEVEGŐTISZTASÁG-VÉDELEM
- 2.1.2. A VIZEK VÉDELME
- 2.1.3. FÖLDVÉDELEM
- 2.2. TELEPÜLÉSI ÉS ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME
  - 2.2.1. A TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET VÉDELME
  - 2.2.2. AZ EMBERI EGÉSZSÉG VÉDELME NEK KÖRNYEZETI VONATKOZÁSAI
  - 2.2.3. AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME
- 2.3. A TERMÉSZET VÉDELME
  - 2.3.1. TERMÉSZETVÉDELEM
  - 2.3.2. TÁJVÉDELEM
- 2.4. ÖNÁLLÓAN KEZELT HATÓTÉNYEZŐK
  - 2.4.1. HULLADÉKGAZDÁLKODÁS
  - 2.4.2. ZAJ ÉS REZGÉS ELLENI VÉDELEM
  - 2.4.3. KÖRNYEZETBIZTONSÁG
- 3. A MEGVALÓSÍTÁS KULCS TERÜLETEI
  - 3.1. A KÖRNYEZETVÉDELEM ÖSSZEHANGOLÁSA A TERÜLETFEJLESZTÉSSEL
  - 3.2. KIEMELT ÁGAZATOKAT ÉRINTŐ PROGRAMOK, BEAVATKOZÁSOK
- 4. A PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ESZKÖZEI
  - 4.1. A PROGRAM STRATÉGIAI ALAPELVEI
  - 4.2. A TERVEZÉS - SZABÁLYOZÁS - FINANSZÍROZÁS ALAPKÉRDÉSEI
  - 4.3. KUTATÁS, MŰSZAKI FEJLESZTÉS
  - 4.4. A KÖRNYEZETVÉDELMI INFORMÁCIÓS RENDSZER FEJLESZTÉSE
  - 4.5. INTÉZMÉNYI RENDSZER
  - 4.6. A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL ÉS TUDATOSSÁG ERŐSÍTÉSE
  - 4.7. NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS
  - 4.8. A PROGRAM PÉNZÜGYI IGÉNYEI
- 5. KÜLÖNLEGES INTÉZKEDÉSEKET IGÉNYLŐ TERÜLETEK

BEVEZETŐ

A környezet védelme, a természeti értékek megőrzése napjainkra a társadalmi-gazdasági élet meghatározó részévé vált. Ennek alapvető oka egyrészt a hosszú távon nem fenntartható gazdálkodás következtében a természeti erőforrások egyre gyorsabb ütemű felhasználása, másrészt a gazdasági tevékenységek hatásaként a környezetbe kibocsátott szennyező anyagok növekvő mennyisége. Mindezek eredményeképpen - a gazdasági változások kétségtelen előnyös vonatkozásaival párhuzamosan - szinte minden környezeti elem állapota romlott, és ez már a használatok egyértelmű korlátozásával is együtt jár. Ugyanakkor a megfelelő környezeti feltételek nélkülözhetetlenek a jelen és a jövő nemzedékek jólétének, egészséges életének biztosításához. A társadalmi-gazdasági feladatok végrehajtásával párhuzamosan, azokkal együtt kell a környezetvédelem problémáit megoldani. Mindezeket felismerve határozott úgy az Országgyűlés, hogy az átfogó (folyamatos és társadalmilag ellenőrzött) környezeti tervezés megvalósítása érdekében törvényben szabályozott módon Nemzeti Környezetvédelmi Programot kell készíteni.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program (a továbbiakban: Program) elkészítését és végrehajtását a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 40. §-a írja elő. A Program részeként Nemzeti Természetvédelmi Alaptervet kell készíteni, amelyet a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 53. §-a ír elő.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program egy olyan hat évre vonatkozó beavatkozási tervrendszert jelent, amely a jelen környezeti problémáinak megoldását, illetve a megoldás megkezdését és a jövő problémáinak megelőzését kell hogy eredményezze.

A Program a következő alapvető fontosságú tartópilléreken nyugszik:

a) A Kormány Modernizációs Programja, amelynek alapján a Program egyik fő feladata a gazdasági fejlődés és a környezetvédelmi érdekek összehangolása. Alapvető feltétel, hogy a további társadalmi-gazdasági fejlődés ne járjon a környezet állapotának romlásával, és a környezeti feltételek változása ne legyen a további fejlődés áthághatatlan akadály. Ennek érdekében a környezeti szempontokat integrálni kell a gazdaságpolitikába és a különböző ágazati politikákba.

b) A Programot megalapozó környezetpolitikai dokumentumok közül kiemelendő az 1991-ben a Kormány határozatával elfogadott Rövid és Középtávú Környezetvédelmi Intézkedési Terv, amely jelenleg is érvényben van. Az Intézkedési Terv céljai között nem egy olyan kérdés szerepel, amely e Programnak is szerves része. A másik meghatározó jelentőségű kormányzati dokumentumnak a Nemzeti Környezet- és Természetpolitikai Konceptió tekinthető, melyet a Kormány 1994-ben fogadott el. A fentiek mellett a környezetvédelem egyes sajátos feladataira, illetve más ágazatok környezetvédelmet is érintő területeire számos szakterületi program készült az elmúlt időszakban, illetve készül jelenleg.

c) A nemzetközi környezetpolitikai tervek és programok közül a legfontosabbak az 1993-ban, Luzernben elfogadott Közép- és Kelet-Európai Környezeti Intézkedési Terv, az Európai Unió Ötödik Környezetvédelmi Akcióprogramja és az Egyesült Nemzetek Szervezetének keretében elfogadott "Feladatok a XXI. századra" című dokumentum. A fenti dokumentumok döntő mértékben meghatározzák a fejlett országok integrációs szervezeteihez történő csatlakozásból - az OECD tagságból, illetve az Európai Unióval való harmonizációból - származó környezetvédelmi kötelezettségeket. Az Európai Unióval kapcsolatos integrációs folyamat környezetvédelmi feladatainak megoldása időben döntően egybeesik e Program időtartamával.

d) Magyarország sajátos természetföldrajzi adottságaiból következően a különböző nemzetközi környezetvédelmi egyezményekből, programokból, valamint az egyes országokkal - mindenekelőtt a szomszédos államokkal - kötött, környezetvédelmet is érintő megállapodásokból adódó kötelezettségek e Program szempontjából is lényeges feladatokat jelentenek.

A Programnak ez a négy pillére szoros kapcsolatban áll egymással, és az ezek által meghatározott feladatokat együttesen kell figyelembe venni.

A Program szerint a környezetvédelem alapvető célja a meglévő környezeti értékek megóvása, a környezeti károk megelőzése. E mellett lényeges feladat a környezetet károsító hatások korlátozása, illetve megszüntetése, valamint a kialakult környezeti károk felszámolása, illetve a megfelelő környezeti állapot helyreállítása.

A Program kiindulási alapja a megoldandó környezeti problémák azonosítása. A Program nem egy-egy állapotot tekint problémának, hanem azt a kérdést teszi fel, hogy miért is jelent problémát az adott környezeti állapotjellemező tényleges vagy várható alakulása. A problémák feltárásával párhuzamosan meghatározásra kerülnek a problémák okai is abból a célból, hogy meg lehessen keresni a leghatékonyabb megoldásokat, és hogy a megelőzés elve érvényesíthető legyen. Egy-egy szakterületre együtt kell látni az okok, hatótényezők -> a környezet állapota -> probléma -> cél -> megoldások -> feladat folyamatot. Ez lényegét tekintve megfelel az OECD-ben általánosan használt terhelés ==> állapot ==> válaszingázódás modellnek.

A problémamegoldás mellett azt is figyelembe kell venni, hogy ma Magyarországon még van mit védeni. Számos olyan természeti értékkel rendelkezik az ország, amely Európa gazdaságilag fejlettebb részéből már hiányzik. A Program a meglévő értékekkel kapcsolatos felelősség tudatában, azok megőrzésének igényével készült.

A Program megvalósítása nemzeti ügy, ezért nem lehet csak egyetlen tárca, szakterület feladata. A környezetvédelmi feladatok eredményes megoldásának feltétele a célok integrációjának biztosítása mind az ágazatok, mind a szakterületek szempontjából. A Program elkészítését és megvalósítását a társadalom különböző szereplőivel történő folyamatos együttműködésre, egyetértésre kell alapozni. Vonatkozik ez a környezeti hatások elszennvedőire éppúgy, mint a környezetállapot alakulásáért felelősökre, az önkormányzatokra, vállalatokra, az érintett szakmai és tudományos közösségekre, érdek-képviseleti szervezetekre vagy a környezetvédelmi mozgalmakra.

1. A KÖRNYEZET ÁLLAPOTÁNAK BEMUTATÁSA

1.1. A KÖRNYEZETI ELEMÉK ÁLLAPOTA

1.1.1. LEVEGŐ

Magyarország levegőminőségi helyzete - az utóbbi évtizedben a nagy mennyiségben kibocsátott "hagyományos" légszennyező anyagok emissziójának csökkenése ellenére - sok területen még mindig nem kielégítő.

Az ország területének összesen 3,9%-a (3590 km²) "szennyezett", 9,3%-a (8674 km²) pedig "mérsékelten szennyezett" területnek minősül. Ezen az összesen alig több mint 13% nagyságú (12 264 km²) területen azonban az ország lakosságának közel fele él. A legfontosabb levegőtisztasággal kapcsolatos konkrét problémák a következők:

a) Kiemelkedően nagy a fővárosi agglomeráció és az észak-dunántúli iparvidék levegőkörnyezetének terhelése, mindkettő összefüggően szennyezett térségnek tekinthető.

b) Az utóbbi évtizedben mind a kén-dioxid, mind a nitrogén-oxidok kibocsátása csökkent. E tendenciával ellentétesen a közlekedés nitrogén-oxid kibocsátási aránya nőtt.

c) A gépjárművekből származó kibocsátások jelentős szerepet játszanak a nagy forgalmú közutak közvetlen környezetének és a nagyobb települések levegőjének szennyezettségében.

d) A nagyobb városok belterületein és a forgalmas főútvonalak mentén a légzési zónában - természetesen az időjárási és a forgalmi helyzet függvényében - jelenleg is magas szennyezőanyag-koncentrációk mérhetők, helyenként növekvő gyakorisággal.

e) A nyári magas felszínközeli ózonkoncentrációk egyes városokban (pl. Miskolcon, Dorogon, Tatán, Egerben, Kazincbarcikán) többször túllépték a megengedett értéket.

f) A nyári magas ózonkoncentrációk gyakoribb kialakulásában szerepet játszhat a gépjárművekből származó kibocsátások részaránya.

1.1.2. VIZEK

A vízzel mint környezeti elemmel foglalkozó rész a felszíni és felszín alatti vizek állapotát külön mutatja be. Ezek elkülönítésének oka elsősorban a jelentősen eltérő hatásfolyamatokban rejlik.

1.1.2.1. FELSZÍNI VIZEK

Az ország medence jellegéből következően a hazánk területén átfolyó évi átlagos vízmennyiség (120 milliárd m³/év) egy lakosra vetített értéke a világon a legmagasabb. Magyarország a vizeket illetően is jellegzetesen tranzitország, vízkészletei mind mennyiségileg, mind minőségileg döntő mértékben függenek a szomszédos országokban tett beavatkozásoktól.

a) A Dunában változatlanul növekszik az időszakos algásodás, és nem csökken a bakteriális szennyezettség. A Duna-víz nitráttartalma évről évre növekszik, és ma már nem ritkák a 20 mg/l koncentrációt meghaladó szélső értékek sem. A folyószabályozás, kavicskotrás miatt egyes partiszűrészű kutak körzetében iszap halmozódott fel. A bekövetkező szervesanyagbomlás következtében a kutakból termelt víz vas-, mangán- és oldott szervesanyag-tartalma növekedett. Egyes körzetekben a mederüledékben megfigyelhető a toxikus szennyezőanyagok felhalmozódása.

b) A Tiszában a legtöbb állapotjelző javulása mellett az orto-foszfát tartalom nagymértékben növekedett.

c) A mellékvízfolyások nagy része szennyezettnek minősül.

d) A Balaton esetében az elmúlt időszak intézkedései megállították a tápanyagterhelés növekedését. Az eutrofizáció meghatározó tényezője a foszfor, ezen belül döntő a változatlan szintű belső (fenéküledékből visszaoldódó) foszforterhelés. Ha az algaszaporodásnak az időjárás kedvez, a tóvíz alacsony nitrogéntartalma miatt a kéalgák elszaporodnak, mivel azok képesek a levegő nitrogénjét is megkötni. Ez a jelenség eredményezi a Balaton nitrogénterhelésének időszakos megnövekedését. Ilyen időszakokban a légköri eredetű nitrogénterhelés a parti eredetű terhelés háromszorosát is elérheti.

e) Az Alföldön elsődlegesen öntözési céllal épült csatornákat számos esetben települési szennyvizek elvezetésére is használják. Az ilyen módon szennyeződő vizek öntözési célú felhasználása korlátozott.

f) Elsősorban a többéves szárazság, s emellett egyes tavaknál a kisesésű csatornák indokolatlan mértékű vízvezetése a nagy természeti értéket képviselő alföldi természetes szikes tavak erőteljes vízszintsökkenéséhez vezetett; e mellett a bevezetett szennyvizek növekvő mennyisége miatt erősen romlott a vízminőség.

g) Jelentős szennyezőforrás, hogy míg a lakosság 96-97%-a közműves vízzel ellátott területen él, addig a csatornázott területen élő lakosok számaránya csak 57%, tehát az ún. "közműolló" közel 40%-os.

h) A szennyvizek jelentős részét egyáltalán nem vagy nem kielégítő mértékben tisztítják. Különösen nagy az elmaradás a fővárosban és néhány nagyobb városunkban.

A szennyvíztisztítás során keletkező iszapok kezelése, ártalommentes elhelyezése általában nem megoldott.

1.1.2.2. FELSZÍN ALATTI VIZEK

A felszín alatti vizek döntő jelentőségűek életfeltételeink biztosítása szempontjából. Kiemelt szerepük van az ivóvízellátásban (több mint 90%-os részesedéssel), a balneológiai hasznosításban, valamint a környezet egyéb elemeivel való összefüggésük révén.

Mennyiségi szempontból:

a) A talajvízszint-süllyedés az ország síkvidéki területein az utóbbi egy-két évtizedben átlagosan 0,1 m/év volt, a Duna-Tisza közén a 0,3 m/évet is meghaladta, az eddig bekövetkezett talajvízszint-süllyedés itt helyenként megközelíti az 5 m-t. A Szigetközben a Duna elterelése következtében jelentkező talajvízszint-süllyedés.

A süllyedés az 1995/96 évi csapadékos tél hatására megállt. A talajvízszint-süllyedések hatására a mezőgazdasági károkon kívül a nedves élőhelyek, talajvíz tavak vízkészlete csökkent, a roskadásra hajlamos felszínközeli rétegekkel jellemezhető területeken épületkárok következtek be.

b) A rétegvízszint-süllyedés az ország medenceterületein általában 0,1-0,4 m/év vízoszlopban kifejezve, a mélyebb hévíztároló szintekben 1 m/év értéket is meghaladja.

c) A karsztvízszint-süllyedés a Dunántúli-középhegységben a 80-as évek végéig átlagosan 1 m/év volt, de helyenként ennek többszörösét is elérte. A depresszió átlagosan elérte a 30 m-t, egyes helyeken a 100 m-t is.

d) A karsztforrások hozamcsökkenése a 80-as években a Dunántúli-középhegységben teljes forráselapadásokban, a peremi termálkarsztos előfordulásoknál pedig már veszélyes hozamcsökkenésekben jelentkezett. A bányászati vízelvételek megszűnésével a regenerálódás megkezdődött.

Minőségi szempontból:

a) A felszín alatti vizek szennyeződése a rendszeresen mért komponensek körében elsősorban a nitrátosodásban mutatkozik meg, többek között a települések és az állattartó telepek csatornázatlansága, a műtrágyázás és szerves trágyázás nem pontszerű hatásaként.

b) Víztisztítási problémákat okoz a bányászati tevékenység, ahol fennáll a közvetlen szennyeződés veszélye; a szennyezőanyagok, hulladékok szakszerűtlen szállítása, elhelyezése, tárolása és a már nem üzemelő, ellenőrizhetetlen hulladéklerakók léte.

c) A parti szűrésű vízbázisoknál a háttér talajvizeinek szennyeződése mellett, egyes területeken vízminőségromlás lépett fel a folyók medrében finomszemcsés lerakódások által okozott anaerob folyamatok következtében is.

d) Az ivóvízbázisok esetében a vízminőségvédelem legfontosabb eszköze a védőterületek és védőidomok kialakítása lenne, de ez a jogi szabályozatlanság és gazdasági problémák (pl. a területhasználatokból eredő gazdálkodási kompenzáció hiánya) miatt a legtöbb helyen elmaradt. A szabályozás megújítása is most van folyamatban.

e) A már bekövetkezett és felelős nélkül maradt szennyezésekkel, tartós környezetkárosodásokkal kapcsolatos kármentesítés óriási feladattá nőtt, amely társadalmi, gazdasági, politikai és jogi okok miatt elsősorban állami feladattá vált.

1.1.3. FÖLD

A földvédelem kiterjed a földfelszín - különös tekintettel a talaj -, a felszín alatti rétegek, a kőzetek és az ásványok, ezek természetes és átmeneti formái és folyamatai védelmére.

E környezeti elem alapvető közege, befogadója az élővilág, a víz és az épített környezet különféle megjelenési formáinak.

A talaj öntisztuló, átmeneti tározó (pufferoló) képességével jelentősen hozzájárul a környezetet érő terhelés csökkentéséhez, így a felszín alatti vizek védelméhez.

A különféle igénybevételek esetén fontos kiemelni, hogy a természetes biológiai, kémiai, fizikai folyamatok és az emberi tevékenység okozta hatások egyrészt meghatározzák e környezeti elem állapotát, másrészt visszahatnak a természetre és a terület- és vízhasználati lehetőségekre is.

Magyarország a legtöbb európai országgal összehasonlítva sajátos helyzetben van, hiszen területének mintegy 85%-a a talaj termékenységének hasznosítására, erdőgazdálkodásra, illetve mezőgazdasági tevékenység folytatására alkalmas. Az épített környezet részét alkotó települések, ipari és katonai területek, infrastruktúra, továbbá a bányászat veszi igénybe a fennmaradó 15% terület döntő hányadát. E hasznosítások mellett lényeges a talaj hulladék asszimiláló képessége is.

Mindezek alapján e természeti erőforrás megőrzése szempontjából a földdel kapcsolatos legfőbb problémák a következők:

a) átfogó földvédelmi stratégia, illetve egységes jogi és szakmai szabályozás hiánya (figyelembe véve, hogy idevonatkozó lényeges rendelkezéseket tartalmaz már többek között a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény);

- b) e környezeti elem országos állapotának értékelését lehetővé tevő ismeretek hiányosságai;
- c) a települési környezet, az ipari, katonai és mezőgazdasági tevékenységek okozta földfelszín-, illetve talajszennyezés;
- d) a talajok minőségének romlása jelentős területeken (talajdegradációs folyamatok: víz és szél okozta talajerózió, savanyosodás, szikesedés, tömörödés, szervesanyag-tartalom csökkenése);
- e) részletes környezetföldtani felmérés hiánya.

1.2. A TELEPÜLÉSI ÉS AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÁLLAPOTA

1.2.1. TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET

A települési környezet az ember által mesterségesen kialakított anyagi rendszer, amelynek alapvető funkciója az ember mindennapi életéhez elengedhetetlen társadalmi szükségletek kielégítése. E rendszer állapotának főbb jellemzői a következők:

a) Településrészek lepusztulása, leépülése. Egyes területeken az épületek állapota, a települési infrastruktúra és a köztisztaság helyzete romlik. Különösen a gazdaságilag hanyatló területeken a probléma együtt jelentkezik az életminőség és az épületállomány állagának romlásával, amit tovább súlyosbít az évtizedek óta elmaradó felújítás.

b) Az ipari és közlekedési légszennyezés egész települések, településrészek állapotát károsítja.

c) A települési felhagyott iparterületek rehabilitációja nem megoldott, a rehabilitáció helyett nagyléptékű zöldmezős beruházások folynak, melyek a természetes környezet területi arányának csökkenésével, a települések szétterülésével és növekvő közlekedési igényekkel járnak.

d) A közlekedéssel kapcsolatos környezeti hatások a legnehezebben kezelhetők, elsősorban egészségügyi következményekkel járó településkörnyezeti problémává váltak.

e) A települési közterületek elhanyagolt, szemetes állapota egyre jellemzőbbé válik. A burkolt járdák és utak kevesebb, mint felét tisztítják rendszeresen a városokban, a városi külterületek és a községek területén számos illegális szemétkerakó található.

f) A települési zöldfelületek aránya nem éri el a szükséges mértéket, a meglévők a fenntartás hiányosságai miatt gyakran gondozatlanok.

g) A hagyományos jellegzetességeket mutató településkép fennmaradási esélyének megszűnése a községekben. A kis és közepes lélekszámú települések esetében az elmúlt időszakban felszámolták, illetve skanzenbe szorították azt a településképet, amelyet valamilyen szempontból különleges értéknek lehetett tekinteni.

1.2.2. AZ EMBERI EGÉSZSÉG ALAKULÁSÁNAK KÖRNYEZETI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A hazai lakosság egészségi, de különösen halálozási mutatói jól jelzik, hogy e téren nagyon súlyos problémával kell szembenézni, amelyért részben a környezeti ártalmak okolhatók.

a) 1990-ben 50%-kal többen haltak meg a 40-59 évesek közül, mint 20 évvel korábban, a jelzett időszakban a magyar lakosság korai halálzásának aránya jelentős mértékben növekedett.

b) A bizonyítottan környezeti okokra is visszavezethető daganatos megbetegedések aránya a halálozási okok között magyar és nemzetközi összehasonlításban is kedvezőtlen. A különböző daganattípusokat tekintve riasztó a változás a fej-, nyaktumorok, valamint a tüdődaganatok esetében - mindkét nemnél az elmúlt 20 év alatt többszörösére (3-8-szorosára) emelkedett a halálozás mértéke a 40-59 év közötti népesség körében.

c) A szálló por a halálozásban 3-5%-os, a légúti megbetegedések előfordulásában 7-10%-os növekedést okoz.

d) A lakosságon belül a 40%-ot is eléri az allergiás hajlam, az adatok alapján 1983-1992 között az asztmás esetek száma megduplázódott, a szénanátha megbetegedéseké 1988 óta megnégyszereződött.

1.2.3. ÉPÍTETT KÖRNYEZET

Az épített környezet a környezet tudatos, építési munka eredményeként létrehozott, illetve elhatárolt épített (mesterséges) része, amely elsődlegesen az egyéni és a közösségi lét feltételeinek megteremtését szolgálja. Az épített környezet - az épület, az építmény, építményegyüttes, a tér, az utca, a település - és az ebben foglalt épületállomány a nemzeti vagyon tartós, jelentős értéket képviselő része (összértéke mintegy 20 ezer milliárd forint). Az épített környezet állapotával kapcsolatos fő problémák a következők:

a) a lakásállomány, a lakóépületek állagának romlása, amely a lakhatósági feltételek, életfeltételek, életminőség romlásával, szélsőséges esetben egészségkárosodással jár;

b) a középületek, közterek, pályaudvarok, busz- és villamosmegállók, hajóállomások állagromlása, működési zavarokkal és kedvezőtlen esztétikai megjelenéssel jár, de ebben a pénzügyi források elégtelensége mellett jelentős szerepet játszanak a kialakult emberi magatartásformák, a viselkedéskultúra jellemzői;

c) a városkép, utcakép romlása, esztétikai értékcsökkenés demoralizáló hatása, a település környezeti szempontból kedvezőtlen életfeltételei;

d) a műemléki jelentőségű területek, műemléki környezetek, műemlékek állagromlása, történelmi városrészek, települési hagyományokat őrző épített környezeti elemek, védett temetők, történelmi kertek romlása, pusztulása. Az igazi okokat a műemlékvédelemre vonatkozó hatékony jogi szabályozás, a felújítások pénzügyi fedezetének hiánya, illetve az olcsón megoldott felújítások színvonala, az emberi gondatlanság jelentik. Az új típusú piactudatos elvárások majd a funkcionális hasznosítást helyezik előtérbe, amely szintén problémák forrása lehet.

1.3. A TERMÉSZET ÁLLAPOTA

1.3.1. ÉLŐVILÁG

A természetvédelem az élő és élettelen természeti értékek és azok rendszereinek megőrzését célozza. Egyik fő célja a biológiai sokféleség megőrzése, amelynek alapja a természetes és természetközeli élőhelyek működőképes állapotban történő megőrzése.

Az élőhelyek védelme nem szorítkozhat ugyanakkor a védett területeken található biotópokra, hanem minden természetvédelmi szempontból jelentős élőhelytípusra ki kell terjeszteni. Sok természetvédelmi szempontból kifejezetten értékes élőhely évszázados emberi gazdálkodás hatására jött létre és maradt fenn.

Magyarországon valóban természetes, teljesen érintetlen élőhely nagyon kevés van; az ország erdei, rétjei, kaszálói és legelői évszázados művelés alatt állnak. A hagyományos rét- és erdőgazdálkodás, bár sokat rontott a természetes állapotokon, azokat nem tette tönkre. Az intenzív gazdálkodás - kiegészülve az egyes régiókat érintő lecsapolásokkal és egyéb emberi tevékenységre visszavezethető tényezőkkel - bontotta meg igazán a természetes folyamatok egyfajta, az ember és a természetes rendszerek közötti egyensúly állapotát. A főbb konkrét jellemzők és problémák a következők:

a) A veszélyeztetett növényfajok száma 670, az állatoké pedig 346.

b) Vizes élőhelyeinket a természetes kiszáradás és az emberi tevékenységre visszavezethető biológiai degradáció mellett a legsúlyosabban az emberi eredetű szennyezések veszélyeztetik. Szakítani kell azzal a szemlélettel, hogy a vízterek a szennyezés természetes befogadói, amelyek elnyelnek, elszállítanak mindent.

c) Az erdőborítottság aránya ma 18%-os, de természetközeli erdeink kiterjedése ennek a felét sem éri el. Az indokoltnál szélesebb körben alacsonyra szabott vágásérettségi korok miatt az idősebb állományok arányát tekintve még kedvezőtlenebbül alakult a kép. Jelentős faállomány-veszteségeket és károkat okozott a hetvenes évek végétől az ún. új típusú (ismeretlen eredetű) erdőpusztulás. A hibás erdészeti koncepciók és szakmapolitikai irányítás, valamint az erdőgazdaságok ebből következő haszonérdekeltsége a gyors növekedésű fafajok és -fajták telepítését helyezték előtérbe. Sok esetben előfordult, hogy értékes őshonos állományokat is ilyenekre cseréltek le.

d) Az értékes láprétek és lápok kiszáradása nem egyszerűen egy kedvezőtlen éghajlati tendencia (vagy akár csak ingadozás) következménye volt, hanem ehhez hozzájárultak a vízgújítókön véghezvitt káros műszaki beavatkozások és a vizes területek felszámolása is.

e) Nedves és közepesen nedves (mezofil) rétjeink, kaszálóink és legelőink állapota a nem okszerű kezelés miatt, illetve a hagyományos hasznosítási formák következtében - főleg az utóbbi 20-25 évben - rohamosan romlott. A rétek és legelők területe is nagymértékben csökkent a szántóföldi és erdőgazdálkodási igénybevétel, valamint más hasznosítási formák (halastavak, ipari üzemek, urbanizálódás okozta igénybevételek, közlekedés okozta szegregáció) miatt. Az emberi tevékenységek által okozott zavaró hatások a füves területek nagy részén degradációs folyamatokat indítottak el.

f) A virággazdag hegy- és dombvidéki rétjeink eltűnése, rohamos szegényedése biológiai sokféleségünk pusztulásának egyik legriasztóbb jele.

g) A pannóniai flóratartomány legsajátosabb elemei közül igen sok a száraz pusztagyepeink és sziklagyepeink lakója. Ezeknél az állapotromlás legfőbb oka egészen egyszerűen az élőhelyek megszűnése, többek között gypfeltörés, gyomosodás, beerdősítés következtében. Erdőterületeink látványos gyarapodása például részben olyan erdőtelepítéseknek tudható be, amelyekkel pótolhatatlan gyepeket számoltak fel (feketefenyő dolomit sziklagyepék helyén, erdei fenyő és akác a homoki gyepek helyén).

1.3.2. TÁJ

Az emberi élet feltételeit fenntartható módon biztosító környezetgazdálkodás alapja a társadalmi tevékenységeknek egymással és a környezeti feltételrendszerrel való összehangolása. Ez a társadalmi munkamegosztás magas foka, a munkamegosztásból eredő érdekütközések, a természeti, a társadalmi és a gazdasági adottságok és folyamatok bonyolult egymásra hatása miatt összetett feladat. A környezetvédelem eredményessége ezért igazán a természeti, a társadalmi és a gazdasági tényezőket egyaránt magába foglaló tájvédelem szintjén biztosítható.

Tájvédelmi szempontból alapvető probléma a komplex tájpotenciál területileg eltérő módon megjelenő csökkenése.

Az egymással összefüggő tájvédelmi problémák közül a legfontosabbak:

- a) a tájak teljesítőképességének, terhelhetőségének, önszabályozó képességének csökkenése;
- b) a térszíni folyamatok kedvezőtlen irányú megváltozása (ez pl. olyan konkrét problémákhoz vezetett mint pl. a Duna-Tisza köze hő- és vízháztartásának megváltozása);
- c) a természeti értékek degradációja;
- d) az egyedi tájértékek és a tájkarakter elemeinek pusztulása (kunhalmok, malmok, tanyák, hagyományos gazdálkodási típusok);
- e) a tájesztétikai értékek csökkenése (pl. Balaton, külszíni bányák).

Az infrastruktúrafejlesztés, a gazdasági növekedés "természetes velejárójává" vált a környezetminőség és a természeti értékek "feláldozása". A tájhasználat során hasznosított nemzeti vagyon hosszú távon nem segítette elő a tájpotenciál megőrzését vagy fejlesztését, csökkentve ezáltal a későbbi más- vagy többcélú területhasználatok lehetőségét (pl. borsodi iparvidék). A tájvédelmi problémák elsősorban a megfelelő tájvédelmi szemlélet hiányából, a tájvédelmi szempontok érvényesítési lehetőségeinek, eszközeinek hiányosságából erednek. A tájvédelemnek jelenleg nincs megfelelő tudományos, szakmapolitikai és végrehajtási intézményi kerete, eszközrendszere és forrása. A valós érdekeltség a tájvédelemben még ma is alacsony szintű, a felelősségi viszonyok nem kellően tisztázottak. A nap mint nap jelentkező "területéhség" a még természetközeli, értékes állapotban megőrzött tájakat is veszélyezteti.

1.4. ÖNÁLLÓAN KEZELT HATÓTÉNYEZŐK

1.4.1. HULLADÉK

Magyarországon évente közel 104 millió tonna hulladék képződik. Ebből kb. 4 millió t/év a települési szilárd hulladék, és kb. 20 millió t/év a kezelt folyékony települési hulladék. A fennmaradó kb. 80 millió t/év hulladék ipari, mezőgazdasági vagy más gazdasági tevékenységből származik. A termelési hulladékon belül összesen kb. 4,2 millió t/év a veszélyes hulladék, melyből 1,5 millió t/év a vörösiszap mennyisége. Az ipari eredetű hulladék mennyisége csökkenő, a kommunális hulladéké kissé növekvő tendenciát mutat. A hulladékgazdálkodással kapcsolatban általános gondot jelent, hogy

- a) nincs átfogó, valamennyi hulladékfajta kiterjedő hulladékgazdálkodási törvény;
- b) nincs a különböző hulladékokra vonatkozó, megbízhatóan működő információs rendszer.

Települési szilárd hulladék:

- a) nem teljes körű a települési szilárd hulladékok gyűjtése, még alacsony fokú a szelektív hulladék gyűjtés, az alkalmazott eszközök műszaki színvonala és állapota rendkívül rossz;
- b) a mintegy 2700 kommunális lerakóhelynek csupán 30%-a felel meg többé-kevésbé az előírásoknak, és jelentős az olyan illegális és legális lerakók száma, melyek jelenleg potenciális szennyezőforrások;
- c) kevés a szabad lerakókapacitás és a lerakásnál a korszerűbb eljárásokat nem alkalmazzák.

Települési folyékony hulladék:

- d) ellenőrizhetetlen a ténylegesen begyűjtött hulladék mennyisége, elhelyezése követhetetlen a nem megfelelő begyűjtési módszer miatt;
- e) a hulladék fogadására a működő szennyvíztelepeknek csak kis hányada készült fel, míg a hulladékkeeresztés többnyire csatornahálózatba vagy szemétkerakóba, esetenként kijelölt, de általában megfelelő műszaki védelem nélküli gyűjtőmedencékbe történik, illetve közvetlenül a természetbe kerül.

Települési hulladékként kezelt egyéb hulladék:

- f) az egészségügyi hulladék égetésére átalakított kazánok műszaki szempontból nem kielégítőek, a néhány speciális égető állapota, kialakítása sem megfelelő;
- g) az építési-bontási hulladékok (7-800 ezer t/év) másodnyersanyagkénti hasznosítása nem megfelelő.

Ipari hulladék:

- h) jelenleg indokolatlanul nagy az ipari hulladékok mennyisége, továbbá nem megfelelő ezen hulladékok felmérése;
- i) a hulladékminimalizálás és -hasznosítás mértéke nem megfelelő, lassú a hulladékszegény technológiák és termelési rendszerek bevezetése;
- j) nem készült el az ipari létesítmények, valamint a termelési és kommunálisként kezelt kisüzemi hulladékok által okozott talaj- és talajvízszennyezések felmérése.

Mezőgazdasági hulladék:

- k) a tárolótavakban felhalmozott kb. 14-15 millió m³ hígtrágya szakszerű kezelése igen sok helyen megoldatlan;

l) hiányoznak az egyszerű eszközökkel működtethető komposztáló üzemek, és a meglévők működése is bizonytalan, a biotechnológiai módszerek alkalmazása esetleges.

Hulladékká vált termékek:

- m) a visszavételi, csere- és kezelési kötelezettség, betétdíj alkalmazása nem kellően átgondolt;
- n) a termékek teljes élettartamára vonatkozóan a termelői és a forgalmazói felelősség korlátozottsága, illetve a fogyasztók megfelelő tájékozottságának hiánya.

Veszélyes hulladék:

- o) kevés a veszélyes hulladék ártalmatlanító kapacitás;
- p) nehézfémekkel és/vagy szénhidrogénnel szennyezett ismeretlen mennyiségű talaj helyben történő ártalmatlanítása nem megoldott.

Radioaktív hulladék:

q) az intézményi forrásokból származó nagy aktivitású és hosszú élettartamú radioaktív hulladékok elhelyezésével, valamint a kiégett nukleáris üzemanyagok újrafeldolgozásával, illetve elhelyezésével kapcsolatos álláspont újraértékelése folyamatban van.

Különleges radioaktív hulladék:

r) a Mecseki Ércbányászati Vállalat meddője által okozott talaj- és talajvízszennyezés;

s) a Mecseki Ércbányászati Vállalat használt ioncserelőinek sorsa jelenleg megoldatlan, végső elhelyezésük várhatóan az atomerőművi reaktorok nagy aktivitású hulladékaival együtt lesz megoldható.

1.4.2. ZAJ ÉS REZGÉS

A zajpanaszok egész Európában azt mutatják, hogy a városi lakosság jelentős részénél a zaj károsan befolyásolja az emberek közérzetét és az életminőséget. Az Egészségügyi Világszervezet 1994-ben Európa egészségi állapotával foglalkozó tanulmányában a 65 dBA fölötti környezeti zajt potenciális egészségkárosító hatásként értékeli.

A főbb problémák a következők:

a) Elmúlt évi felmérések szerint a települések sűrűn lakott részein áthaladó főútvonalak mindenütt domináns környezeti zajforrások. (Nappal gyakran 70 dBA feletti, éjjel 65 dBA feletti terheléseket mérnek.)

b) A települések lakott részén áthaladó vasútvonalak mellett nappal 70-72 dBA egyenértékű szint is mérhető, és a zaj éjszaka sem csökken 68-70 dBA alá.

c) A regionális környezetvédelmi hatóságok 1984-1992 között közel 3000 üzemi létesítmény környezeti zajkibocsátását vizsgálták, kb. 80%-ban lakossági bejelentésre. A panaszok több mint 90%-ban jogosnak bizonyultak.

d) Helyi viszonylatban speciális problémaként ismétlődően megjelentek a közlekedési rezgés okozta épületkárok.

1.4.3. KÖRNYEZETBIZTONSÁG

Az emberiség fejlődésének egyik legnagyobb kihívása a globális, a regionális és helyi szintű biztonság megteremtése, ennek keretében a fenntartható fejlődés környezetbiztonsági garanciáinak szavatolása. A legmagasabb nemzetközi szintű fórumokon is kiemelt fontossággal kezelik a környezetbiztonság ügyét, amelynek időszerűségét az élet egyre gyakrabban igazolja a különböző súlyos, ipari eredetű környezeti katasztrófák bekövetkezésével.

a) Hazánk nem rendelkezik a vegyi anyagokra vonatkozó, valamint a katasztrófák megelőzésére és elhárítására irányuló törvényekkel.

b) A környezetbiztonságra alapvető befolyást gyakorló ipari (kiemelten vegyipari) létesítmények biztonságtechnikai ellenőrzöttsége, tevékenységük kockázatelemzése intézményesen nem biztosított, és nem teljeskörűen szabályozottak a veszélyes anyagok szállításával összefüggő tevékenységek sem.

c) A környezeti monitoring rendszerek széttagoltak, nincs olyan környezetbiztonsági információs központ, amely kapcsolható lenne a már működő európai rendszerekhez.

d) A legjelentősebb problémát az esetleges környezeti katasztrófák (haváriák) esetében a végrehajtó szervezetek széttagoltsága, egyes részterületeken azok teljes hiánya okozza.

2. AZ ELÉRNI KÍVÁNT KÖRNYEZETVÉDELMI CÉLOK - CÉLÁLLAPOTOK

A Program alapvető célkitűzése a fenntartható fejlődéshez szükséges legfontosabb környezetvédelmi, társadalmi és gazdasági feltételek kialakítása és a környezetvédelem stratégiai feladatainak meghatározása. Ehhez konkrét beavatkozásokra, bizonyos tevékenységeket ösztönző, másokat korlátozó szabályozásra van szükség. A Program célja nemcsak a legfontosabb környezeti problémák feltárása, hanem azok megoldása is.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program fő céljai:

a) az egészséges környezet feltételeinek biztosítása, az emberi egészséget károsító, veszélyeztető hatások megelőzése, csökkentése, megszüntetése; a megfelelő életminőséghez szükséges környezeti állapot megőrzése, javítása és helyreállítása;

b) az élő és élettelen környezet természetközeli állapotának megőrzése, a természetes rendszerek és természeti értékek megóvása, fennmaradásának biztosítása, a bioszféra sokszínűségének megtartása, a természeti folyamatokban rejlő információk megőrzése;

c) a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásban a fenntartható fejlődés elveinek figyelembevétele, a lételemnek tekintett természeti erőforrásokkal (víz, föld, levegő) való takarékos, értékvédő gazdálkodás, ezeknek a következő nemzedékek számára való megtartása;

d) az előzőekkel összefüggésben a gazdasági fejlődés és a környezet harmonikus, az ésszerű környezet-igénybevételre és a minimális környeztkárosításra törekvő viszonyának megvalósítása.

A Program prioritásait úgy kell meghatározni, hogy közben állandóan figyelembe vegyük a környezet egészét, összefüggő rendszerjellegét. A környezet állapotában végbemenő változásokat két, bizonyos fokig ellentétes tendencia jellemzi.

Egyfelől az állapot egésze hosszabb időt tekintve folyamatosan romlik (életkilátások romlása, szennyezett ipartelepek számának növekedése stb.). Másfelől egy sor szakterületen vagy egy-egy regionális és helyi kérdésben kimutathatóan jelentős javulás történt, amely a gazdasági visszaesésnek és szerkezetváltásnak is köszönhető (például a kén-dioxid kibocsátás, vagy egy-egy ipari régió összkibocsátása terén). A környezet védelmének kérdésében bizonyos területeken jelentős előrelépés történt mind a szabályozást, mind a közvetlen beruházásokat illetően, de még nem alakult ki átfogó és a döntések részévé váló környezetvédelmi cél- és eszközrendszer. Mindezek alapján a következő fő szempontokat kell figyelembe venni:

a) az ország jelentős természeti erőforrásokkal, környezeti értékekkel rendelkezik, amelyek védelme gazdasági érdek is;

b) a korábbi évtizedekben jelentős környezeti értékvesztés történt, ezek hazai, regionális, illetve globális környezeti problémákra vezethetők vissza;

c) a már érvényben lévő nemzetközi környezetvédelmi szerződések és együttműködések számos feladatot jelentenek a környezetvédelem számára;

d) számottevő mértékben a káros környezeti hatásoknak is tulajdoníthatóan az emberi egészség és a természeti értékek védelme nem kellőképpen megoldott; a helyzet különösen kritikus akár a halálozási és megbetegedési mutatókat, akár a természeti értékek alakulását vizsgáljuk;

e) nagyon erősek azok a háttértényezők, amelyek a káros környezet-egészségügyi hatásokat súlyosbítják (stresszhelyzetek, túlterheltség, fogyasztási szokások stb.).

A problémák megoldása szempontjából alapvető jelentőségű a társadalmi részvétel, a tudatformálás, a lakosság megfelelő tájékoztatása.

A problémák ismertetését követően az általános célkitűzések megfogalmazása az adott terület, szakágazat számára a problémák megoldásának fő irányait jelenti. A konkrétabb célok, illetve a cselekvési irányok a számszerűsíthető célállapotokat, azonosítható tartalmú feladatokat határozzák meg a Program hatéves időszakára.

2.1. A KÖRNYEZETI ELEMELK VÉDELME

2.1.1. LEVEGŐTISZTASÁG-VÉDELEM

LEV-1. A szálló por és a toxikus szilárd anyagok tekintetében a szennyezettnek minősített településeken el kell érni, hogy hat év alatt 20 százalékkal csökkenjen a szennyezettség mértéke, a többi településen pedig legalább ne emelkedjék.

LEV-2. Az 1994-1998 közötti évekre elfogadott Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program alapján kiemelt cél az ország súlyosan szennyezett településeinek és térségeinek levegőminőségét javítani olyan mértékben, hogy azok legalább a mérsékelt szennyezett minősítésnek megfeleljenek. Biztosítani kell e program további folytatását 1998 után, a települési levegőszennyezettség további csökkentése és a kedvező állapotok fenntartása céljából.

LEV-3. A közlekedés eredetű emissziók csökkentése érdekében:

a) mérsékelni kell a közlekedési-szállítási igényeket a településfejlesztés, az informatika, logisztika, ipar- és kereskedelempolitika, valamint a gazdasági szabályozás eszközeivel;

b) elő kell segíteni - ahol csak lehetséges - a nem motorizált közlekedés prioritásának biztosítását;

c) biztosítani kell a tömegközlekedés, a vasút, a vízi közlekedés fejlődését, javítani kell a szolgáltatási színvonalat és a versenyképességet műszaki és gazdasági, tarifapolitikai intézkedésekkel, a közlekedési és szállítási teljesítményekből való részesedésük legalább megőrzése, - ahol csak lehetséges - növelése érdekében, összhangban az elfogadott hazai közlekedéspolitika célkitűzéseivel;

d) vám- és adópolitikai intézkedésekkel elő kell segíteni a gépjárműállomány korszerűsítését, ezen belül meghatározó súlyt adva a környezetvédelmi szempontoknak, különös tekintettel a kisebb mértékű üzemanyag-fogyasztásra, szennyezőanyag-kibocsátásra;

e) az üzemelő gépjárműpark emissziós jellemzőit utólagosan beépíthető eszközök alkalmazásának ösztönzésével javítani kell, és hat év alatt el kell érni - elsősorban a korszerű járművek beszerzésével és üzembe állításával -, hogy a személygépkocsipark és a haszonjárműpark legalább fele a szennyezést jelentősen csökkentő berendezéssel legyen ellátva;

f) megfelelő fejlesztésekkel javítani kell az üzemanyagok minőségét, a tervezési időszak végére el kell érni az ölomadalék használatának teljes megszűnését; a további jellemzőket illetően az EU 1996 júniusában elfogadott célkitűzéseit kell érvényesíteni;

g) a környezetvédelmi, természetvédelmi és közlekedési prioritásokat összehangolva folytatni - lehetőség szerint gyorsítani - kell a településeket elkerülő utak építését és a hiányzó úthálózati elemek kiépítését;

h) a közbeszerzéseknél előnyben kell részesíteni a kisebb szennyezőanyag-kibocsátású, alacsonyabb üzemanyag-felhasználású közlekedési eszközök üzembe helyezését.

LEV-4. Az ipari és erőművi kibocsátások csökkentése érdekében - a megelőzés elvének figyelembevételével - a korszerű és a kisebb energiaigényű technológiákat kell előnybe részesíteni és támogatni a megfelelő jogi-műszaki-gazdasági ösztönzők kidolgozásával és bevezetésével.

LEV-5. A kommunális fűtésből eredő káros kibocsátások csökkentése, a fűtési energiaigény csökkentésével kis szennyezőanyag-kibocsátású tüzelőberendezések és megfelelő minőségű tüzelőanyagok alkalmazásával, kutatásának, fejlesztésének támogatásával. A káros kibocsátás csökkenését eredményező építőipari, építészeti megoldásokat előnyben kell részesíteni.

LEV-6. A nemzetközi egyezményekből adódó feladatok végrehajtása a kén-dioxid, nitrogén-oxidok, illékony szerves vegyületek, ózonkárosító és üvegházhatású gázok vonatkozásában:

a) A konkrét célok elsősorban a megkötött és a megkötésre váró nemzetközi egyezményekhez kapcsolódnak. A kén-dioxid kibocsátást 1980-hoz viszonyítva 2000-ig 45%-kal, 2005-ig 50%-kal kell csökkenteni, a meglévő és új forrásokkal kapcsolatban hatékony kibocsátás-csökkentési intézkedéseket kell hozni.

b) Az illékony szerves vegyületek kibocsátása 1999 végéig nem lépheti túl az 1988-as szintet; új technológiáknál a hatálybalépést követő két éven, meglévő forrásoknál öt éven belül alkalmazni kell a rendelkezésre álló legjobb technológiákat, nemzeti programot kell kidolgozni a kibocsátások és a határokon áttérjedő mennyiségek csökkentésére.

c) Az ózonkárosító anyagok felhasználásának megszüntetése az egyezményekben elfogadott határidők betartásával.

d) Az üvegházhatású gázok kibocsátásának korlátozása; 2000-re a kibocsátás ne haladja meg a meghatározott viszonyítási szintet.

e) A kén- és a nitrogénvegyületek kibocsátásának csökkentése a Program időszaka alatt olyan szintre, hogy a légköri savas ülepedés a kritikus terhelési szint alatt maradjon.

f) Folyamatban van a nehézfémek kibocsátásának csökkentésére vonatkozó nemzetközi megállapodás véglegesítése, illetve további egyezményekhez való csatlakozás előkészítése.

LEV-7. A levegőtisztaság-védelmi információs rendszer és mérőhálózat fejlesztése a kidolgozott koncepció és megvalósítási terv szerint. A Program hat éve alatt 40 települési és 10 háttérszennyezettségi mérőállomást kell telepíteni.

LEV-8. A megújuló energiaforrások használatának akadályait meg kell szüntetni, fokozatosan ki kell építeni elősegítésének rendszerét.

2.1.2. A VIZEK VÉDELME

2.1.2.1. FELSZÍNI VIZEK

VIZ-1. A vízhiány okozta kritikus vízgazdálkodási helyzetek előfordulásának csökkentése.

VIZ-2. A vízhiányos területeken, elsősorban az Alföld egyes régióiban, a lefolyás-szabályozás fejlesztésével, illetve - amennyiben az ökológiai szempontból nem káros - felszíni vízátervezéssel a felhasználható felszíni vízkészletek növelése.

VIZ-3. A takarékos vízhasználatot ösztönző szabályozás kialakítása mind a kommunális szolgáltatások, mind a gazdasági élet területén.

VIZ-4. Konkrét vízminőségi célkitűzéseket csak hosszabb távra lehet kijelölni. Ezek a következők:

a) a Duna esetében a szerves mikroszennyezők és a mikrobiológiai paraméterek szempontjából a vízminőség legyen legalább III. osztályú (a jelenlegi ötösztályos rendszer alapján);

b) a Tisza vízminősége általában legalább III. osztályú legyen;

c) az állóvizek legyenek legalább II. osztályúak és a klorofillkoncentráció ne haladja meg a 75 mg/m³-es értéket;

d) a felszíni vizek só- és toxikusanyag-koncentrációjának növekedését meg kell állítani, az öntözővízbázisok esetében a magas sótartalmú használt- és szennyvizek bevezetésének további korlátozásával e befogadók sótartalmát csökkenteni kell.

VIZ-5. Annak a távlati célnak a megvalósulása érdekében, hogy a települési csatornázás a kb. 65%-os ellátottságot elérje, minden közcsatornán élővízbe vezetett szennyvizet legalább biológiailag meg kell tisztítani. A kiemelten védendő, tápanyagokra érzékeny vizek (tavak, tározók, holtágak, időszakos vízfolyások, kisvízhozamú befogadók) nitrát- és foszforterhelését csökkenteni kell; ezeken a területeken harmadik fokozatú szennyvíztisztítás is szükséges. Az EU irányelvei alapján a tagországokban a 2000. év végére a 15 000-nél, a 2005. év végére a 2000-nél nagyobb lakosegyenértékű településeken meg kell oldani a szennyvízelvezetést és -tisztítást.

Ezeket a feladatokat Magyarországon 2010-ig kell teljesíteni. A Program hat évében a kiemelten védendő területeken lévő települések szennyvízelvezetésének és -tisztításának fejlesztésével a csatornázottság 60%-osra növelése a cél, ezen szennyvizek tisztítása és a megyei jogú városokban a szennyvíztisztítási fejlesztések megkezdése és időarányos elvégzése a cél. Ahol lehetséges az egyedi, kiskapacitású, természetkímélő szennyvíz-ártalmatlanítás megvalósítását ösztönözni kell.

VIZ-6. Hosszú távú cél, hogy az élővizekbe jutó szervesanyag-terhelés a jelenlegi szint 20%-a alá csökkenjen, a kibocsátott szennyvizek mennyiségének feltehető növekedése mellett is. A Programban ennek a részarányos teljesítését kell megvalósítani.

VIZ-7. Az ipari és mezőgazdasági üzemek szennyvíztisztítását megfelelő gazdaságsszabályozási (elvonási, támogatási) rendszer segítségével fokozatosan meg kell oldani. Az új üzemek esetében már eleve csak a környezetvédelmi előírásoknak megfelelő megoldások engedélyezhetők. Hasonlóképpen el kell érni a közcatornába kerülő szennyvizek előtisztítását. El kell érni, hogy a mérgező anyagokat tartalmazó ipari szennyvizek ne jussanak kommunális szennyvízbe.

VIZ-8. A szennyvíztisztítás megfelelő megoldása érdekében minden tisztítóműnél biztosítani kell a szennyvíziszapok ártalmatlanítását, elsősorban komposztálását. Ezt a megoldást kell alkalmazni a csapadékvíz-elvezető közcatornákból származó iszapra is.

2.1.2.2. FELSZÍN ALATTI VIZEK

VIZ-9. A felszín alatti vizek nagyobb arányban és mértékben a kitermelés térségében hasznosuljanak az arra alkalmas tisztított szennyvizek helyben tartásos elhelyezésével, újrahasznosításával.

VIZ-10. A tartós vízszintsüllyedések következtében veszélyeztetett helyzetben lévő térségekben - elsősorban a Duna-Tisza közti homokhátságon, a Maros hordalékkúpon és a Dunántúli-középhegységben - javuljon a vízháztartási egyensúly.

VIZ-11. A felszín alatti vizek nyomáscsökkenése ütemének mérséklése, majd megállítása, a túlzott regionális igénybevétel megállítása.

VIZ-12. Az engedély nélküli felszín alatti vízkitermelések megszüntetése, majd - ütemezetten, a prioritási területek meghatározásával - az engedélyezett módosítása (a környezetvédelmi igénybevételi határértékben meghatározott szintig az utánpótlódás figyelembevételével).

VIZ-13. A felszín alatti vizek minőségi célállapotának ütemezett megközelítése, fokozott figyelemmel a sérülékeny környezetű vízbázisok (üzemelő és távlati) környezetére (védőterület/védőidom) az ivóvízbázis-védelemre szerveződött társulások létrejöttének elősegítésével.

VIZ-14. A felszín alatti vizeket veszélyeztető szennyezőforrások felderítésével, a korábbi évtizedekben felhalmozott tartós környezetkárosodások számbavételével és feltárással egyidejűleg - az azonosított környezetszennyező jogi és anyagi felelősségének érvényesítése mellett - a veszélyeztetések megszüntetése, a környezetkárosodások felszámolása ütemterv szerint.

VIZ-15. A nitráttérhelés és a nem természetes eredetű diffúz mikroszennyezések csökkentése.

VIZ-16. Azoknak a meghatározott területeknek, térségeknek az azonosítása, ahol természeti okok, folyamatok miatt a felszín alatti víz minősége eltér a WHO ivóvíz szabványban rögzített határértékektől.

VIZ-17. A folyamszabályozás, vízrendezés, művelési ág változás, bányászati tevékenység, valamint a bányászati tevékenység által megváltozott területhasználat (pl. bányatavak) ne csökkentsék a felszín alatti vizek utánpótlódó mennyiségét és minőségét.

VIZ-18. Ki kell építeni a vízvédelmi információrendszert. Meg kell kezdeni a felszín alatti vizek minőségének megfigyelését szolgáló hálózat kiépítését, és biztosítani kell a már meglévő észlelőrendszerrel együtt történő működtetését. Ezeket a célokat a program időtartamának végére legalább a legveszélyeztetettebb területeken meg kell valósítani.

2.1.3. FÖLDVÉDELEM

FÖV-1. A földvédelmi stratégia kialakítása.

FÖV-2. A támogatási rendszer korszerűsítésével ösztönözni kell a termőföld minőségének védelmét és termékenységének megőrzését, illetve javítását szolgáló beruházások megvalósítását, a talajvédelmi létesítmények fenntartását, valamint a talaj vízgazdálkodásának ésszerű szabályozását, a szélsőséges vízháztartási helyzetek mérséklését.

FÖV-3. Átfogó, a földvédelmet szolgáló jogi és közgazdasági szabályozórendszer kialakítása és működtetése, beleértve a termőföldterület csökkenésének minimalizálását.

FÖV-4. A földtulajdonnal gazdálkodók - sajátosan a privatizáció során földtulajdonhoz jutott új gazdálkodók - tevékenységének szakszerűbbé tétele érdekében fontos feladat a gazdálkodók és az intézmények közötti gyors információcsere feltételrendszerének kialakítása, a szakmailag megalapozott szaktanácsadás biztosítása a talajvédelem területén is (szakanyagok, pályázati lehetőségek, kedvezmények). A mezőgazdasági kemikáliák alkalmazásának korszerűbb, a megváltozott termelési viszonyoknak megfelelő szabályozása.

FÖV-5. A jelentős környezeti kockázatot hordozó, állami felelősségi körbe tartozó környezeti károk felszámolása, illetve kockázatsökkentő beavatkozások ütemterv szerinti végrehajtása.

FÖV-6. A meddőhányók és külszíni bányagödrök elmaradt rekultivációjának elvégzése.

FÖV-7. A külszíni bányászat számára a környezetvédelmi, természetvédelmi érdekek miatt zárt területnek tekinthető térségek lehatárolása.

FÖV-8. A környezeti károk megelőzése érdekében el kell készíteni a környezetföldtani, környezetérzékenységi felméréseket, nagy méretarányú térképeket.

2.2. TELEPÜLÉSI ÉS ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME

2.2.1. A TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET VÉDELME

A Program célállapotként egy kevesebb környezeti eredetű stresszhatást közvetítő, jobb környezeti állapotjellemzőkkel rendelkező települési környezet hosszabb távú kialakítását jelöli meg.

Ennek megfelelően az általános településkörnyezeti célok a következők:

TEP-1. A települési légszennyezés csökkentése az önkormányzatok környezetvédelmi programjainak megfelelően.

TEP-2. A települések csatornázottságának, szennyvíztisztításának és speciális szennyvízkezelésének fejlesztése, az ivóvízbázisok védelme.

TEP-3. A szelektív hulladékgyűjtés elterjedésének elősegítése, a települési szilárd hulladékok megfelelő kezelése és ártalmatlanítása, valamint a településtisztasági feladatok ellátásának fejlesztése.

TEP-4. A településeken a környezeti zaj- és rezgésterhelés egészséget és közérzetet veszélyeztető hatásainak csökkentése.

TEP-5. A települési zöldfelületek lehető legnagyobb mértékű fejlesztése mind minőségi, mind mennyiségi vonatkozásban, a belterületi zöldfelületek kiterjedésének szinten tartása, illetve növelése elsősorban a nagyvárosokban. A sport- és rekreációs szerepű létesítmények és területek kiemelt gondozása és fejlesztése.

TEP-6. A lakosság bevonása a települési környezetvédelmi döntésekbe és azok végrehajtásába.

TEP-7. A települési kép és a települések általános tisztaságának a javítása, ennek érdekében többek között programok kidolgozása, intézkedési tervek megvalósítása.

TEP-8. A települések területén található természeti értékek, élőhelyek védelme és sokszínűségének megőrzése.

TEP-9. A településrészek - különösen a történelmi településközpontok, településmagok - rehabilitációja, revitalizációja.

A feladatok nagy részét a környezeti elemeknél mutatja be a Program, ugyanakkor olyan ideális célállapotot, amely átfogó módon minden tényezőt figyelembe vesz, a jelenlegi keretek között nem lehet meghatározni. A témakörrel kapcsolatos legfontosabb célok: az önkormányzatok környezetvédelmi munkájának erősítése, a települési környezetvédelmi tervezés módszertanának kialakítása, alkalmazásának elősegítése és a településrendezési tervekkel való összhang biztosítása. A problémák megoldásában az Országos Területfejlesztési Koncepciónak döntő szerepe van.

2.2.2. AZ EMBERI EGÉSZSÉG VÉDELME NEK KÖRNYEZETI VONATKOZÁSAI

Az emberi egészséggel kapcsolatos problémákat és teendőket részletesen a WHO útmutatása alapján kidolgozott Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram tárgyalja a Program keretében. Ezen problémák kezelése minden környezeti elem és rendszer szintjén feladatot jelent, amelyek közül külön ki kell emelni a következőket:

EMB-1. A szálló pornak az egészségügyi hatások miatt fontos apró - 10, illetve 2,5 mikrométer átmérőnél kisebb - részecske-összetevőit illetően az állapot javítása, azok mennyiségének legalább 10%-os csökkentése.

EMB-2. A belsőtéri levegőszennyezettségi helyzet javítása, elsőként megfelelő szabályozás kialakításával.

EMB-3. Az ivóvízellátással kapcsolatban az arzéntartalmú ivóvizek, a bakteriológiai fertőzőtlenség, a nitráttartalom és a klórozási melléktermékek kérdésének megnyugtató rendezése.

EMB-4. A bakteriológiai fertőzőtlenség következtében fellépő fürdőjárványok veszélyének csökkentése.

EMB-5. A sportolás társadalmi és nevelési fontosságának érvényesítése.

2.2.3. AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME

ÉPT-1. A károsodott, tönkrement településrészek felmérésére és rendbehozatalára megfelelő stratégiák kidolgozása és a végrehajtás megkezdése.

ÉPT-2. A műemlékvédelmi szabályozás és finanszírozás középtávú fejlesztési tervének elkészítése és végrehajtása.

ÉPT-3. A fenntartási tevékenység javítására megfelelő szabályozás kialakítása és alkalmazása.

ÉPT-4. Jobb és az esztétikai, történeti, nemzeti szempontokat figyelembe vevő tervezési módszerek kialakítása, elterjesztése a településkép javításának befolyásolására.

2.3. A TERMÉSZET VÉDELME

2.3.1. TERMÉSZETVÉDELLEM

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján elkészített Nemzeti Természetvédelmi Alaptervvel összhangban a természet megőrzése és védelme szervezett, törvényileg szabályozott, központilag irányított és finanszírozott szakmai és hatósági tevékenység, de egyszersmind társadalmi, önkormányzati, állampolgári érdek és feladat is. Az Alapterv részletesen meghatározza az elérendő természetvédelmi célokat, célállapotokat és feladatokat a talajjal, a földtani-felszínalaktani értékekkel, a barlangokkal, a vizes élőhelyekkel, a növényvilággal, az állatvilággal és a tájakkal összefüggésben.

TEV-1. Meg kell valósítani a Nemzeti Természetvédelmi Alaptervben megfogalmazott feladatokat.

TEV-2. Ki kell alakítani a nemzeti parkok országos hálózatát, beleértve az előkészítés alatt álló Balatoni, Duna-Ipoly és Körös-Maros vidéki Nemzeti Parkot is. A jelenlegi adottságokra építve létre kell hozni a kimondottan a természetvédelem menedzselésére, a védett területek kezelésére alkalmas nemzeti parki szervezet közgazdasági és jogi feltételrendszerét. Magukat az igazgatóságokat kell alkalmassá tenni feladatuk ellátására, és nem új szervezeteket kell létrehozni. Ki kell alakítani a természeti területek természetvédelmi menedzselésének szempontjait.

TEV-3. Valamennyi védett területre vonatkozóan alapállapot felvételt kell végezni, amelyek alapján el kell készíteni a területek kezelési, fenntartási terveit.

TEV-4. Az ország erdőszültsége érje el a 20%-ot (illetve hosszabb távon a 25%-ot), a természetközeli erdők kiterjedése pedig a 12%-ot. A védett területek aránya érje el az ország területének 11-12%-át. A tervezett erdőtelepítések a természet védelméről szóló törvényben foglaltakkal összhangban, elsősorban őshonos fafajokkal és a hazai természetes erdőtípusoknak megfelelő összetételben történjenek, javítva ezzel a természetközeli erdők arányát. Növelni kell az erdők biológiai sokféleségét, mind a korosztály-megoszlás, mind a fafaj-összetétel, mind pedig az erdőművelési és fahasználati módok és technológiák megválasztásával.

TEV-5. Biztosítani kell a természetes élőhelyek, különösen a veszélyeztetett növény- és állatfajok természetes élőhelyeinek védelmét.

TEV-6. Létre kell hozni az ország ökológiai hálózatát, amely illeszkedik a Pán-Európai Ökológiai Hálózathoz.

TEV-7. A nemzetközi viszonylatban ritka víztípusok természetközeli állapotban megmaradt képviselőinek megmentése a jövőben kiemelt természetvédelmi feladat.

TEV-8. A természetvédelmi hatóságok által működtetett génbankok létrehozása. Biztosítani kell az anyagi feltételeit az in situ génbankok működtetésének, s azon fajok esetében, ahol az in situ védelem nem lehetséges, létre kell hozni az ex situ génbankok rendszerét. A következő két évben meg kell határozni ezen fajok körét, s meg kell kezdeni az ex situ génbankok kialakítását.

TEV-9. Meg kell teremteni a fenntartható fejlődést biztosító gazdálkodás alapjait. Ennek keretében létre kell hozni - az Európai Unió hatályos direktívájának figyelembevételével - a Környezetileg Érzékeny Területek rendszerét és az ehhez kapcsolódó közgazdasági feltételrendszert.

TEV-10. Biztosítani kell a természetvédelmi kompenzációs rendszer pénzügyi alapjait.

TEV-11. Ki kell alakítani és működtetni kell az Országos Biomonitoring Rendszert.

TEV-12. A veszélyeztetett mesterséges föld alatti üregek (bányák stb.) felmérésére, értékelésére, védetté nyilvánítására, fenntartására és bemutatására programot kell kidolgozni, és meg kell teremteni a végrehajtás feltételeit és pénzügyi fedezetét.

TEV-13. A barlangok esetében olyan módon kell rendezni a tulajdonosi kezelés kérdését, hogy a természetvédelmi szervezet legyen a kincstári vagyron kezelője. Meg kell határozni, hogy ezzel milyen feladatok, kötelezettségek járnak, ki kell dolgozni a használattal kapcsolatos közgazdasági és jogi feltételrendszert.

Ezzel párhuzamosan közszolgálati, hivatalos alapadatokat, állapotra, értékekre vonatkozó információkat tartalmazó országos értéknnyilvántartási rendszert kell működtetni, és meg kell oldani ennek folyamatos karbantartását, az adatszolgáltatást és archiválást.

TEV-14. A földtani, felszínalaktani értékek, barlangok védelmére, a velük kapcsolatos kutatási, megőrzési és bemutatási feladatok összehangolására cselekvési programot kell kidolgozni. Biztosítani kell a végrehajtás pénzügyi és szervezeti feltételrendszerét.

TEV-15. Ki kell dolgozni a kövületek, ősmaradványok, ásványok és lelőhelyeik védelmére szolgáló intézményi rendszer kialakításának módját, az időszak végére meg kell kezdeni kialakítását.

2.3.2. TÁJVÉDELEM

A konkrét célok és feladatok a problémákat előidéző okokból következnek. A tájvédelem biztosítása érdekében ezért:

TÁJ-1. A törvényalkotás folyamatában biztosítani kell a tájvédelmi felhatalmazások szükség szerinti beépítését az egyes törvényekbe.

TÁJ-2. A kerettörvényekhez illeszkedve és a többi tervezési rendszerhez kapcsolódóan jogszabályt kell alkotni a tájvédelmi tervezés rendjéről.

TÁJ-3. Programot kell indítani országos tájkataszter létrehozására, különös tekintettel a hagyományos, természeti és kultúrtörténeti értékekben gazdag tájak védelmének, illetve a komplex tájpotenciál szempontjából degradálódott tájak rehabilitációjának megalapozására, és ezek alapján biztosítani kell a védelmet és a helyreállítást.

TÁJ-4. Ki kell alakítani a tájterhelhetőségi és -kapacitásvizsgálatok rendszerét, ki kell dolgozni az e vizsgálatok eredményeként megfogalmazott javaslatok érvényesítésének eszközrendszerét. Ki kell dolgozni a területhasználat jövőképét az Országos Területfejlesztési Konceptió és a természetvédelmi célkitűzések figyelembevételével.

TÁJ-5. Ki kell dolgozni a tájvédelmi szemlélet fejlesztésének hatékony módszereit.

TÁJ-6. Intézkedési tervet kell kidolgozni a felhagyott külszíni bányák tájrendezésére, a tájat döntően meghatározó geológiai értékek felmérésére és védelmére.

2.4. ÖNÁLLÓAN KEZELT HATÓTÉNYEZŐK

2.4.1. HULLADÉKGAZDÁLKODÁS

Települési szilárd hulladék:

HUL-1. A hulladékmennyiség ne növekedjék a jelenlegi mértéken túl (4 millió t/év), a lerakott hulladék szervesanyag-tartalmát fokozatosan csökkenteni szükséges 5% végső értékig. A Program hat éve alatt ebből 20% értékig kell eljutni.

HUL-2. A szervezett hulladékgyűjtés arányát legalább 90%-ra kell növelni, a veszélyes és hasznosítható komponensek szelektív gyűjtését el kell kezdeni az infrastruktúra megteremtésével.

A szelektív hulladékgyűjtés arányát a program időszakának végéig - többek között az újrahasznosító, újrafeldolgozó, újrahasználó környezetvédelmi ipar, illetve szolgáltatás elterjedésének és fejlesztésének támogatásával - legalább 10%-os mértékre kell emelni.

HUL-3. Évente legalább 10-15 regionális lerakót kell létesíteni átlagosan 2 millió m³ évi összkapacitással. Megfelelő műszaki védelemmel rendelkező regionális lerakókat kell telepíteni. Csökkenteni kell az illegális lerakást, bezárni a nem megfelelő műszaki védelemmel, illetve az engedély nélkül működő lerakókat. Meg kell kezdeni hasznosításon alapuló felszámolásukat.

HUL-4. A hulladékhasznosítás arányát növelni kell a keletkező hulladék mintegy 25-30%-ának újrafeldolgozásával, vagy másodnyersanyagként való hasznosításával.

Települési folyékony hulladék:

HUL-5. A települési folyékony hulladék mennyiségének csökkentéséhez növelni kell a csatornázott területek arányát (vagy megfelelő közműpótló megoldást kell találni).

HUL-6. A közcsatornákkal nem rendelkező területeken növelni kell a környezetkímélő szennyvízszikkasztással elhelyezett szennyvizek arányát a leghatékonyabb megoldások legalább 30%-ra történő emelésével.

HUL-7. A folyékony hulladék fogadó és/vagy kezelő kapacitást, a szennyvíztisztítóba kerülő hulladék arányát növelni kell.

HUL-8. Be kell zárni a nem megfelelő műszaki védelemmel működő lerakókat, ehhez felmérés és rangsorolás szükséges.

Termelési nem veszélyes hulladék:

HUL-9. A termelési nem veszélyes hulladékok mennyiségét teljeskörűen fel kell mérni és csökkenteni kell - megfelelő szabályozással, illetve gazdasági ösztönzőkkel - a hulladékszegény és fajlagosan kevesebb alapanyagot felhasználó technológiák bevezetésével, az újrafelhasználás és újrahasznosítás arányának növelésével.

Veszélyes hulladék:

HUL-10. A nemzetközi egyezményekből és programokból adódó feladatok végrehajtása, különös tekintettel a Bázeli Egyezményre (beleértve a hulladékok felmérését az egyezmény kihirdetése után egyeztetett listák alapján).

HUL-11. Programot kell kidolgozni a veszélyeztető források, komponensek felmérésére, helyettesítésére és csökkentésére.

HUL-12. Növelni kell a hulladékhasznosítás arányát. A hasznosíthatatlannak minősülő veszélyes hulladékok esetében a hulladékgyűjtés rendszerének az ellenőrizhető ártalmatlanítást (égetés, lerakás) kell elősegítenie. A következő hat évben az égetési és lerakási kapacitást egyaránt mintegy 25 ezer t/év mértékben kell növelni.

HUL-13. Az átmeneti tárolást fokozatosan meg kell szüntetni.

HUL-14. Növelni kell a termikusan ártalmatlanított hulladékmennyiség arányát.

HUL-15. Technológia- és termékváltás szükséges a hulladékmennyiség csökkentéséhez, ennek érdekében a gazdasági szabályozásba ösztönzőrendszert kell beépíteni.

Különleges kezelést igénylő hulladékok:

HUL-16. Vörösiszap hányók, érces meddőhányók problémáját hosszú távú projekkel meg kell oldani, felmérve az ehhez szükséges pénzügyi források mértékét és biztosításának lehetőségeit.

HUL-17. A veszélyesnek tekintett kórházi hulladékok ártalmatlanítására több intézményt kiszolgáló égetőket kell létesíteni, megyénként átlagosan egyet-egyét.

HUL-18. A kórházi hulladékok egységes szabályozáson alapuló teljes körű kezelésére kormányrendelet, illetve a teendőket részletező együttes miniszteri rendelet szükséges.

HUL-19. Meg kell oldani a kiégett nukleáris üzemanyagok kezelését, illetve az atomerőművi kis- és közepes aktivitású radioaktív hulladékok biztonságos elhelyezését, és meg kell kezdeni a "nulla állapot" felmérését.

2.4.2. ZAJ ÉS REZGÉS ELLENI VÉDELEM

ZAJ-1. A zajterhelés csökkentése esetében konkrét számszerű célokat nem lehet megadni, hiszen ezek jelenleg megvalósíthatatlanok és ellenőrizhetetlenek lennének.

Középtávon a nemzetközileg elfogadhatatlannak tekinthető 75 dBA terhelés fölötti helyzetek megszüntetése lehet az elérendő általános cél, míg hosszabb távon a legfeljebb 65 dBA terhelési szintet lehet még elfogadhatónak tekinteni.

2.4.3. KÖRNYEZETBIZTONSÁG

BIZ-1. Az OECD és az EU követelményekkel összhangban ki kell dolgozni a kémiai biztonsággal foglalkozó szabályozást, és ennek alapján az ipari balesetek, a kémiai kockázatok csökkentésére külön programot kell indítani.

BIZ-2. Egységes környezetbiztonsági informatikai rendszer kiépítése, megfelelő információs központ és ügyeleti rendszer kialakításával és működtetésével.

BIZ-3. Szakmailag megalapozott kárelhárító szervezet és a hozzákapcsolódó képzési rendszer létrehozása.

BIZ-4. Ki kell dolgozni a Környezettudatos Irányítás Cselekvési Programját. Ez a Program - alkalmazkodva a piaci elvárásokhoz - segítse a környezettudatos irányítás eszméjének és eszközeinek (szabályok, ellenőrző listák, magatartási kódexek) önkéntes bevezetését szervezeteknél, főleg az ipar, mezőgazdaság és önkormányzatok körében.

3. A MEGVALÓSÍTÁS KULCS TERÜLETEI

3.1. A KÖRNYEZETVÉDELEM ÖSSZEHANGOLÁSA A TERÜLETFEJLESZTÉSSEL

A területfejlesztés új regionális intézményi rendszerének az a jelentősége, hogy megteremtette a területeknek a felelős "gazdáit", a vegyes összetételű fejlesztési tanácsok és társulások formájában. Ezen a módon lehetőség nyílik arra, hogy a környezetvédelem helyben integrálódjék a komplex fejlesztési folyamatokba. Ez megkönnyíti az érdemi problémamegoldást, mivel mind a gazdasági, mind a társadalmi igényrendszerbe helyileg és jól láthatóan beilleszkedve, a közvetlenül érintettek érdekévé teszi a problémamegoldást. Ezért a környezetvédelem szakmai feladatait oly módon lehet megvalósítani, hogy ezeket a megvalósítás "szintjei" szerint elkülönítjük, mint országos, térségi vagy települési feladatokat. Az állam a feladatokhoz és a lehetőségeihez mérten támogatja a térségi és települési feladatokat, környezetvédő fejlesztéseket is. A támogatás fő formája az átfogó területfejlesztési programok finanszírozása.

3.1.1. ÁLLAMI LEBONYOLÍTÁSÚ TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEM

a) Az Országos Területfejlesztési Koncepció tartalmazza ezen állami feladatokat. A környezetvédelem a maga szempontjait ezekkel kapcsolatban úgy érvényesíti, hogy

aa) megfelelő jogi-szabályozási feltételeket biztosít;

ab) részt vesz a döntések előkészítésében és meghozatalában. Itt nemcsak a kormányzati szervekről van szó, hanem a lakossági szerveződésekről is, amelyeket a környezetvédelmi törvény értelmében megillet az ügyfél jogállása.

ac) A területi kihatású ágazati fejlesztéseket illetően a környezetvédelem szempontjait, a középtávú programban elfogadottakat fejlesztési prioritásként kezeli a kormányzati munkában.

b) A nem-állami feladatokat, amelyek azonban mégis egészükben véve a nemzeti érdekeknek megfelelőek, az állam támogatja. E támogatások konkrét tárgyát, esetleg az érintett területeket, középtávon az Országos Területfejlesztési Koncepció határozza meg a környezetvédelmet illetően is.

ba) A támogatás fő formája a hozzájárulás komplex területfejlesztési programok megvalósításához, az adott környezetvédelmi fejlesztésnek tehát ilyen programba kell illeszkednie.

bb) A tényleges támogatás mértékét a költségvetési törvény szabja meg. A programfinanszírozás több évre áthúzódó elkötelezettségeket jelent, amelyek az éves költségvetésben is determinációként jelentkeznek, egyebek mellett ezért is szükséges középtávú stabil prioritási rendszer.

bc) A prioritásoknál lényeges, hogy a környezetvédelem az ágazati támogatások rendjében is érvényesítse a középtávú programjában foglaltakat.

3.1.2. HELYI LEBONYOLÍTÁSÚ TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEM

a) A területfejlesztés helyi szervezetei "területgazdaként" kell viselkedjenek. A környezetvédelemnek ezen belül abban van kulcsszerepe, hogy elősegítheti az adott térség értékének a növekedését az értéktermelő képesség javításával. Ezért az általuk kidolgozott komplex fejlesztési programoknak szükségszerűen kell, hogy legyen környezetvédelmi tartalma is.

b) A többszoros programfinanszírozás lehetőséget nyújt arra, hogy a környezetvédelmi fejlesztésekben megjelenjék a vállalkozói tőke is, és ilyen programokra külföldi támogatás is szerezhető.

c) Ahhoz, hogy a helyi fejlesztések közé a környezetvédelem integrálódjon, olyan gazdasági-szabályozási szisztéma szükséges, ami ezt átláthatóvá és mérhetővé tudja tenni. Ilyen mindenekelőtt a területértékre támaszkodó helyi adó. Az adózási rendszer ilyen jellegű átalakítása ezért a környezetvédelem számára létszükséglet.

d) Az állam részéről igényelhető forrásokról, amelyek megfelelnek a középtávú prioritásoknak, pontos képpel kell rendelkezniük a fejlesztés helyi szereplőinek.

e) Szakmai támogatóanyagok elkészítése szükséges, amelyek felhívják a figyelmet az elérendő célokra, ezek komplex előnyeire, arra, hogy miképpen integrálható a környezetvédelem a többi fejlesztési cél közé, miképpen készíthető el rendszerszerűen egy környezetvédelmet is tartalmazó program.

3.1.3. A KÖRNYEZETVÉDELMI FELADATOK MEGJELENÉSE A TERÜLETFEJLESZTÉSBEN

Mindazokat a feladatokat és prioritásokat, amelyeknek területi összefüggése is van - elég nagy részük ilyen - össze kell állítani olyan bontásban is, hogy állami vagy helyi feladatot jelentenek-e. Ennek alapján lehet az adott kérdéskörök mellé differenciált fejlesztési stratégiát rendelni.

3.1.4. A KÖRNYEZETVÉDELMI FELADATOK MEGJELENÉSE A TERÜLETRENDEZÉSBEN

Elsősorban a természet és tájvédelem különböző akcióterületei, stratégiai fejlesztési céljai, a kármentesítések és rehabilitációk térségei jelennek meg itt, amely feladatokat az egységes területrendezési eljárásán belül lehet megoldani. E célból készül 1997 első felében az Országos Területrendezési Terv, amelyben a fenti feladatokra megfelelő megoldásokat kell kialakítani.

Az 1996. évi XXI. törvény (a területfejlesztésről és a területrendezésről) e kérdéskörben számos más rendelkezést is tartalmaz; többek között a területrendezési tervek tartalmi és módszertani vonatkozásainak fejlesztését (ennek keretében egyebek mellett a táj és a környezet terhelhetőségének és kapacitásának értékelését - megfelelő módszerek alapján - e tervek kötelező tartalmi elemévé kell tenni).

3.2. KIEMELT ÁGAZATOKAT ÉRINTŐ PROGRAMOK, BEAVATKOZÁSOK

A fejezet azokat a koncepciókat, terveket, akcióprogramokat mutatja be, amelyek megvalósítására a Program céljainak eléréséhez feltétlenül szükség van. Ezek egy része már működik, mások csak tervezet formájában léteznek. A Program maga is javasol ilyen programokat, beavatkozásokat. Az ilyen közvetlen beavatkozás típusú lépések elsősorban a meglévő szennyezésekhez, felhalmozódott problémákhoz kapcsolódnak.

A különböző akcióprogramok, intézkedési tervek stratégiai keretétül szolgál a Nemzeti Környezet- és Természetpolitikai Koncepció. Ez a Koncepció az integrált, a különböző szektorok együttműködését igénylő feladatok megvalósítását kiemelten kezeli. A felsorolt programok, intézkedések olyan, a környezetvédelmet alapvetően befolyásoló koncepciókban gyökereznek, mint a közlekedéspolitikai, az energiapolitikai koncepció vagy a vízgazdálkodás fejlesztésének programja.

Az egyes feladatok, intézkedések táblázatos formában kerülnek bemutatásra, melynek utolsó oszlopa azokat a konkrét célokat tartalmazza a korábbiakban megjelölt kódok formájában, amelyeket az adott program vagy intézkedés (illetve ezek összefüggő csoportjai) megoldani, kezelni kíván. A fenti célok megvalósításában a kormányzat, az önkormányzatok, az üzleti élet szereplői és a fogyasztók közös részvételére van szükség.

3.2.1. ENERGETIKA

Az energetika egyike a környezetre legnagyobb hatást gyakorló ágazatoknak. A hőerőművek adják a kén-dioxid kibocsátás közel 60%-át, de meghatározóak a nitrogén-oxidok, a szén-dioxid és a szilárd szennyező anyagok tekintetében is. Az energiaszektor a nemzetgazdaság legnagyobb vízfelhasználója, ami nagyobb részt hőhatással járó használtvíz kibocsátással párosul. Az ágazat által okozott környezeti problémák lokális, regionális (pl. savasodás) és globális (pl. üvegházgázok emissziójának növekedése) szinten egyaránt jelentkezők.

Az energiatermelés és -felhasználás racionalizálása - a megfelelő termelési, szállítási logisztikai eljárásokkal, a legjobb elérhető technológiák használati arányának (termelői és végfelhasználói oldalon egyaránt) növelésével - mind környezetvédelmi, mind makrogazdasági szempontból előnyös következményekkel jár. A létrejövő kedvező hatások mind a környezeti problémák, mind a gazdaság egészét tekintve egyszerre járhatnak eredménnyel. Nagy kihívás Magyarország számára is a jövő gazdasági fejlődése, és az ezt megalapozó környezetbarát energetikai szektor harmonizálása.

Programok (T = tervezett, J = javasolt)	Intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
1. Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program	- Az erősen szennyezett térségekben a felelősök megállapítása és műszaki, gazdasági lépések megtétele a kibocsátások csökkentésére	1994-1998 és azon túl 1991-től folyamatos	LEV-2., LEV-4., 5., 6., TEP-1.
2. Rövid és Középtávú Környezetvédelmi Intézkedési Terv	- Az emissziócsökkentő lépések támogatása - Környezetbarát energiaszerkezet feltételrendszerének kialakítása - Fűtőanyag-váltás		
3. A magyar erőműrendszer 2010-ig kitekintő fejlesztése és az ezredfordulóig terjedő időszak erőmű-létesítési terve.	- A hőerőművek korszerűsítése környezetvédelmi szempontok figyelembevételével - A legkisebb költségre való tervezés	1989-2010	LEV-1., LEV-4., 5., 6., EMB-1., TEP-1.
4. Rövid/középtávú megújuló energiaforrás fejlesztési program (J)	- A megújuló energiahordozók támogatási rendszere	1993-1997	
5. Országos Energiatakarékossági Cselekvési Program	- Energiahatékonysági átvilágítások elterjesztése - Energiatakarékos berendezések minősítési rendszerének kialakítása - Az energiatakarékosságot szolgáló ösztönzőrendszer kidolgozása - A "jó háztartásvezetés" módszerének elterjesztése		

6. Földgázellátási program	- Az ellátás fejlesztése	folyamatos	LEV-5., TEP-1.
7. Nemzeti projekt az atomerőművi radioaktív hulladék kezelésének és végleges elhelyezésének megoldására;	- Atomerőművi kis- és közepes aktivitású radioaktív hulladékok biztonságos elhelyezése, illetve a későbbiekben a nagy aktivitású radioaktív hulladékok elhelyezése	Az I. ütem vége 1996-ban 1995-1998	HUL-19.
Kutatási Program a kiegészített nukleáris üzemanyagok kezelésére vonatkozó nemzeti stratégia kialakítására			
8. A nehézfűtőolaj feldolgozására vonatkozó projekt	- Környezetbarát fűtőanyag-váltás		LEV-1., TEP-1.
9. Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram (NEKAP) (T)	- Megújuló energiaformák elterjesztése - Korszerűbb tüzelőanyagok és technológiák elterjesztése	1997-től	LEV-1., 5., TEP-1.
Egyéb intézkedések		Időtáv	Kapcs. célok
Az energetikai célú termásvíz-hasznosítások visszatáplálásának kialakítása környezetbarát módon (T)		1997-2000	VIZ-3.

3.2.2. IPAR

Az ipar az a terület, ahol annak ellenére, hogy ma is nagyon jelentős környezeti problémák találhatók, az utóbbi időszakban nagymértékben csökkentek a kibocsátások a szerkezetváltás, és ezen belül elsősorban a korszerűtlen ipari üzemek bezárása, felszámolása miatt.

Az ipari tevékenység légszennyezéssel, szennyvízkibocsátással és hulladékok, különösen veszélyes hulladékok keletkezésével jár. A feldolgozóipar az országos adatok szerint az élővizek közvetlen szennyezésében az ágazatok között a 2. helyen áll, a teljes vízszennyezésben az első, a veszélyes hulladék termelésben a részesedés meghaladja az 50%-ot (elsősorban a vegyiparnak köszönhetően), az ágazat az egyes légszennyező anyagok kibocsátásában is meghatározó. A koncentrált feldolgozóipar által okozott szennyezésnek jelentős szerepe van a szennyezett térségek kialakulásában. A bányászat által okozott legjellemzőbb problémák: a vízkiemelések következtében fellépő vízszintsüllyedések, forráselapadások és számtalan hátrahagyott bányászati terület. Az építő- és építőanyag-ipar szennyezési struktúrája megváltozott.

Amíg az ágazat korábban elsősorban a porszennyezésen keresztül okozott gondot, addig ma a termelési hulladékkal terheli leginkább a környezetet.

Az ipar számára az egyik legfontosabb feladat a megelőzést szolgáló "tisztább" technológiák bevezetése, különösen a légszennyező anyagok, szennyvizek és hulladékok mennyiségének csökkentése érdekében.

Azokon a területeken, ahol erre nincs lehetőség megfelelő tisztító, szűrő, terjedésgátló megoldások alkalmazásával el kell érni a határértékek, jogszabályi előírások betartását.

Az EU szabályozáshoz történő közelítés ezen ágazat számára is nagy terheket jelent.

Kiemelkedő szerepe van a környezetvédelmi iparnak, amely a legközvetlenebb módon segítheti elő a környezetvédelmi problémák megelőzését és megoldását. A környezetvédelmi ipar fejlesztése fontos eszköze lehet az ipari szerkezetátalakításnak, elősegítheti az exportfejlesztést és a környezetvédelmi előírások betartását. Stratégiai célkitűzés, hogy az e szempontoknak megfelelő környezetvédelmi ipar húzóágazattá váljon - megfelelve a piaci és társadalmi elvárásoknak.

Programok (T = tervezett, J = javasolt)	Intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
1. Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program	- A súlyosan szennyezett térségekben a kibocsátások csökkentése	1994-1998 és azon túl	LEV-2., 4., 6. TEP-1.
2. Az olajiparnak a gázolaj kéntartalmát (1) és a benzin ólomtartalmát (2) csökkentő programjai	- A forgalmazott üzemanyagok minőségfejlesztése	(1) 1996-1997 (2) -2002	LEV-3., 5., TEP-1.
3. A készülő Hulladékgazdálkodási Konceptió alapelvein nyugvó programok (T)	- A veszélyes hulladékok átmeneti tárolásának megszüntetése - Az égetési kapacitás bővítése - A műszaki fejlesztések támogatása - A vörösiszap kezelésének megoldása	1997-2002	HUL-9., 11., 13., HUL-14., HUL-16., 17.
4. Felhagyott bányaterületek rekultivációs programja (J)	- A környezeti problémák feltárása - Az adottságoknak megfelelő rehabilitáció megkezdése	1998-	FÖV-6., TÁJ-6., HUL-16.
5. Középtávú iparpolitika az ipar versenyképességének növeléséért	- A környezeti ipar fejlesztése - Hulladékszegény technológiák elterjesztése, a hulladékhasznosítási arány növelése	1994-től folyamatos	HUL-9., HUL-12., HUL-15.
6. Rövid és Középtávú Környezetvédelmi Intézkedési Terv	- A másodnyersanyagok, gazdaságos feldolgozásának ösztönzése	1991-től folyamatos	HUL-9., HUL-12., HUL-15.

7. Kémiai kockázatcsökkentési program (J)	- Veszélyhelyzetek, károk regisztrálása mind a termelés, mind a szállítás, tárolás terén; kockázatcsökkentő intézkedések megtétele	1997-2002	BIZ-1., 2.
Egyéb intézkedések		Időtáv	Kapcs. célok
- Ágazati hulladékhasznosítási irányelvek kidolgozása		1996	HUL-4.
- Ágazati hulladékhasznosítási cselekvési programok kidolgozása		1996-tól folyamatos	HUL-4.
- Környezetvédelmi ipari beruházásigények ágazati szintű felmérése, cselekvési programok, illetve megvalósíthatósági tanulmánytervek elkészítése, a hazai és nemzetközi tőkebevonás előkészítésére			LEV-3., LEV-4., VIZ-5., VIZ-7., HUL-9., HUL-12., HUL-15.
- A külszíni bányászat fejlesztésének területi terve a környezetvédelmi szempontból zártnak tekinthető területek lehatárolására (J)			FÖV-7.
- Fokozott hangszigetelésű épületszerkezetek és nyílászárók elterjesztése (T)		folyamatos	ZAJ-1., TEP-4.

3.2.3. MEZŐGAZDASÁG, ERDŐ- ÉS VADGAZDÁLKODÁS

A mezőgazdaság azon gazdasági tevékenységek egyike, amely jellegénél fogva legközvetlenebbül kapcsolódik a természethez, az élővilághoz, hiszen ezek gazdálkodásának tárgyai. Akár a fejlett világ, akár a kelet-közép-európai térség a korábbi évtizedekben kialakított iparszerű mezőgazdaságát tekintve a fő cél a terméshozamok növelése, az élőlátás részarányának csökkentése, az ipar által kínált termelékenységfokozó lehetőségek mindenáron való kihasználása volt. A nyolcvanas évek második felétől fokozatosan, később drasztikusan csökkent az agrokémikália-használat, megindult a bio- és integrált gazdálkodás terjedése, kialakult a talajjavítás támogatási rendszere.

Az iparszerű módszerek alkalmazása következtében a nagytáblás művelés jelentősen hozzájárult a biodiverzitás csökkenéséhez és a tájkép elszegényedéséhez.

A növénytermesztés egyes területeken a kémiai anyagok szakszerűtlen felhasználásán, az állattenyésztés a hígtrágya nem megfelelő tárolásán keresztül jelentett problémát elsősorban a felszín alatti vizek számára, de gyakran a termőföld minőségének szempontjából is.

Az erdő- és vadgazdálkodás gazdasági érdekei gyakran kerülnek szembe a természetmegóvás céljaival, főleg a következő okok miatt: tájidegen erdőtelepítések (amelyekkel kapcsolatban további tudományos elemzések szükségesek), tarvágások, illetve a területek eltartóképességét meghaladó vadállomány (figyelembe véve a vadon élő vadászható állatfajok természetes állapotának fenntartására, a természet védelmére és a vadállomány ésszerű hasznosítására vonatkozó szempontokat). Ezt is figyelembe véve a vadgazdálkodásnak alapvető célja és feladata a vadon élő vadászható állatfajok természetes állapotának fenntartása mellett a természet védelme és a vadállomány ésszerű hasznosítása.

Az ágazat számára a legfontosabb feladat az ezredforduló korszerű, környezetbarát agrárgazdaságának kialakítása és megvalósítása. Nem a fejlett országok iparosított mezőgazdasági technológiáinak alkalmazása lenne a megfelelő cél, hanem olyan modernizációs pálya kialakítása, amely a környezetkímélő technológiák alkalmazására, és az ország speciális adottságait és szaktudását kihasználó, magas élvezeti értékű termékek előállítására irányul.

Programok (T = tervezett, J = javasolt)	Intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
1. A Duna-Tisza közti homokhátság vízvisszatartását és vízpótlását célzó program (T) 2. Alföld program	- A vízpótlással párhuzamosan, korszerű víztakarékos mezőgazdasági gyakorlat elterjedése - Az adottságokhoz való jobb alkalmazkodás - Alternatív földhasználatok elterjesztése	1997-2007	VIZ-1., 2., 3., VIZ-9., 10., FÖV-2., 4.
3. Agro 21 kutatási program eredményeinek hasznosítása (J)	- Korszerűbb környezetkímélő mezőgazdasági technológiák elterjedése		VIZ-1., FÖV-2., 3., 4.,
4. Erdőtelepítési program 5. Erdőrezervátum program	- Az erdőterület növelése - Az őshonos állomány védelmének biztosítása	1991-2000 1992-2000	LEV-6., TEV-4., 5.
6. Ivóvízbázisok védelmére vonatkozó célprogram (T) 7. Távlati vízbázisok biztonságba helyezése	- A védőterületeken a környezetkímélő mezőgazdasági gyakorlat bevezetéséhez szükséges feltételeinek biztosítása	1997-2002 1994-2003	VIZ-13., 15., EMB-3.
8. Rövid és Középtávú Környezetvédelmi Intézkedési Terv	A "jó mezőgazdasági gyakorlat" programjának megvalósítása	1991-től folyamatos	FÖV-2., 3., 4.

9. Az érzékeny természeti területek hálózata (T)	- Az ilyen területeken a hagyományos (extenzív) mezőgazdasági gyakorlat fenntartása.	1997-2002	TEV-5., 9.
--	--	-----------	------------

Egyéb intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
- A hazai táj adottságaira alapozott kertkultúra elterjesztése	folyamatos	TÁJ-3.,
- A termőföldhasználat makro- és mikrostruktúrájának megfelelő termesztési technológiák alkalmazása	folyamatos	FÖV-2., FÖV-3.,
- Természetkímélő gazdálkodás, illetve a biogazdálkodás elterjesztése		TEV-5., 9., VIZ-15.
- A mezőgazdasági hulladékok újrahasznosítási arányának növelése	folyamatos	
- Magyarország vadgazdálkodási tájainak és vadgazdálkodási körzeteinek kialakítása	folyamatos	
- A nem pontszerű szennyezések csökkentése		

3.2.4. KÖZLEKEDÉS, SZÁLLÍTÁS

A közlekedés okozta környezeti hatások az egyik legnehezebben kezelhető problémát jelentik mind az ágazat, mind a környezetvédelem számára. A megoldás azért nehéz, mert a hatások szétszórtak, eloszlának az ország területén és a meglévő közlekedési rendszerek és szokások nehezen változtathatóak. A közlekedés legtöbb problémát okozó alágazata a közúti személy- és áruforgalom lebonyolítása. Ezt igazolja a gépkocsiforgalom kibocsátásainak magas részaránya a légszennyező anyagok tekintetében. Ez a szén-monoxid esetében több, mint 50%-os, de a nitrogén-oxidoknál is megközelíti ezt az arányt.

A közúti közlekedés a településeken az egyik legsúlyosabb, egészségügyi problémákat is okozó hatású tevékenységgé vált a levegőminőségi és zajkibocsátási hatások miatt. A közlekedési útvonalak létesítése károsíthatja az élővilágot első lépésben az élőhelyek szétszabdolásával és a forgalom káros hatásaival.

A gépjárműpark korszerűtlen, átlagéletkora magas, a gépjárműpark korszerűsítésében a 90-es évek elején beindult kedvező változások nem folytatódtak, a gépjárműállomány cseréjét az adó- és vámszabályok nem segítik a szükséges mértékben. Meghatározó probléma az utak rossz minősége, struktúrája.

Alapos előkészítés és vizsgálat után lehet és kell bevezetni az autópályadíjakat, hogy a forgalom áttérődése miatt ne romoljon az alternatív útvonalak környezetének állapota. A tömegközlekedés aránya még kedvező, minőségének javítása és a jelenlegi részesedés megtartása alapvető prioritás. Ezenkívül gondot jelent az egységnyi GDP előállításának nagy fajlagos szállítási igénye. Ezen a helyzeten javíthat a gazdaság modernizációja.

A vázolt problémák fokozatos megoldásának kereteit megadja a magyar közlekedéspolitikáról és a megvalósításhoz szükséges legfontosabb feladatokról szóló 68/1996. (VII. 9.) OGY határozat, amelyben az egyik fő fejlesztési szempont az emberi környezet védelme. A közlekedéspolitika az alágazatok közötti munkamegosztás alakításában, az alágazatokon belüli, műszaki, gazdasági és szervezeti fejlesztési célok meghatározásánál figyelembe veszi a fenntartható fejlődés elvéből eredő követelményeket. A megvalósítás feltételeinek kialakítása és a végrehajtás egybeesik a Program által lefedett időtartammal - optimális lehetőséget biztosítva a folyamatos egyeztetésre, együttműködésre.

A közlekedés számára a legfontosabb feladat a környezetbarát közlekedési módok (tömegközlekedés, vasút, kombinált szállítási módok) fejlesztésének ösztönzése, az országos kerékpárút-törzshálózat megvalósítása, a gépjárműpark lecserélődésének elősegítése, a települések belterületén jobb forgalomszervezési, illetve -korlátozási intézkedések bevezetése. E feladatok elsősorban a közlekedés által fizetett adók növekvő részének - főként a környezetkímélő közlekedési alágazatokba és a környezeti szempontból hatékony beavatkozási területekre történő - fejlesztési célú visszaforgatásával oldhatók meg.

Programok (T = tervezett, J = javasolt)	Intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
1. Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program	- Tömegközlekedés prioritásának biztosítása, jelenlegi arányának fenntartása.	1994-1998	LEV-2., 3., LEV-6., TEP-1., 4.,
2. Rövid és Középtávú Környezetvédelmi Intézkedési Terv	- A legveszélyeztetettebb településeken és térségekben	1991-től folyamatos	EMB-1., ZAJ-1.
3. Tömegközlekedési fejlesztési program (J)	forgalomszervezési és korlátozási lépések	1998-	
4. A közlekedés környezetvédelmi koncepciójából eredő beavatkozások (T)	- Az EU előírásainak teljesítése. - Kibocsátás csökkentő lépések.	1997-	
5. Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram (NEKAP) (T)	- A vasúti közlekedés körülményeinek javítása. - Kerékpárút fejlesztések támogatása.		

Egyéb intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
- A közigazgatási rendszer felülvizsgálata a felesleges közlekedési igények csökkentésére	1997-2000 folyamatos	LEV-2., 3., LEV-6.,
- A korszerűtlen közlekedési eszközök környezeti jellemzőinek javítása és lecserélésének felgyorsítása (az EU követelményeknek megfelelően)	folyamatos	TEP-1., 4., EMB-1.,
- Zajvédelmi műtárgyak építése	folyamatos	ZAJ-1.
- A kombinált fuvarozási módok (közút-vasút, közúti-vízi) fejlesztése		

3.2.5. SZOLGÁLTATÁSOK

Ebben a felosztásban ide tartozik a kereskedelem, a turizmus, a vízgazdálkodás szolgáltatói része és a közületek. A szolgáltatói infrastruktúra működése elsősorban a hulladékok okozta hatásokban és a vízvédelem szempontjából jelent problémát.

A települési hulladékok ártalmatlanításának ügye az ország legnagyobb gyakoriságú környezeti problémája. A környezetvédelmi szempontok egyelőre nem játszanak szerepet a keletkező hulladék mennyiségét és összetételét meghatározó termelési és fogyasztási szokások alakulásában.

A jelentős mértékű vízellátás-csatornázás olló, a csatornázás-szennyvíztisztítás olló, a szennyvíztisztítás iszapkezelés-elhelyezés olló, illetve a szennyvizek nem megfelelő szintű és mértékű tisztítása komoly környezeti problémát jelent.

Ezek a problémák mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek, vízbázisok (és a talaj) nagymértékű szennyezését eredményezik, veszélyeztetve a vízhasználatokat is.

A tömegturizmus elterjedése az infrastruktúra elégtelen színvonalával párosulva több környezeti probléma létrejöttében játszik kisebb-nagyobb szerepet. A Balaton vízminőségi problémái, egyes turisztikailag értékes régióink értékvesztése (Velencei-tó, Bükk, szikes tavak stb.), a tájképi adottságok romlása, a biodiverzitás csökkenése részben az idegenforgalom számlájára írható.

A feladat ezen a területen egyértelműen az elhanyagolt infrastrukturális hálózatok fejlesztése, különös tekintettel a csatornázásra és a települési hulladék ártalmatlanításra. A megelőzés területén elsősorban a csomagolóanyagok mennyiségének és összetételének, illetve a vízhasználatoknak a megfelelő szabályozásával lehet eredményt elérni.

Programok (T = tervezett, J = javasolt)	Intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
1. Magyarország szennyvízelvezetési és szennyvíztisztítási programja 2. A főváros és más megyei jogú városok szennyvíztisztítási programja	- Minden 2000 lakosegyenértéknél nagyobb település csatornázása és megfelelő szennyvíztisztítása - Ugyanez sérülékeny vízbázisok esetében 2000 lakosegyenértéknél kisebb településekre - Vízkészletekben szegény területeken a szennyvíz visszafogása	1996-2010	VIZ-4., 5., 6., VIZ-8., 9., VIZ-13., 14., 15., EMB-4., TEP-2., TEV-5., HUL-5., 7.,
3. Ivóvízbázisok védelmére vonatkozó célprogram 4. Távlati vízbázisok biztonságba helyezésének programja	- Felmérés - biztonságba helyezés - biztonságban tartás - Az ellátás jövőbeni biztonságának elérése	1996-2000 1994-2003	VIZ-13., 14., 15., TEP-2., EMB-3.
5. A Hulladékgazdálkodási Konceptióhoz kapcsolódó beavatkozások (T)	- Fajlagos alapanyag felhasználás csökkentése - Kevesebb csomagolóanyag alkalmazása - Szelektív hulladékgyűjtési infrastruktúra megteremtése - Kórházi hulladékégetők létesítése - Termékek élettartamának növelése	1997-2002	HUL-1., 2., 3., 4., HUL-17., 18., TEP-3.
6. Települési belterületeken a megszűnt iparterületek rehabilitációja (J)	- A beavatkozást igénylő területek felmérése után a rehabilitációs lépések elindítása	1998-	TEP-7., ÉPT-1., VIZ-13.

7. A Balaton vízminőségének és ökológiai állapotának javítására irányuló program	- Az EU környezetminőségi normáinak való megfelelés - Jobb feltételek teremtése az őshonos állat- és növényfajok számára - Csatornázás, szennyvíztisztítás, beleértve a foszfátmentesítést is	1996-2004	VIZ-4., 5., 6., VIZ-8., 15., TEV-2., HUL-5.,
8. Balatoni Kutatási és Regionális Fejlesztési Program 9. Balatoni Vízgazdálkodási Fejlesztési Program		1995-2010	VIZ-4., 5., TEP-7.
10. Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram NEKAP (T)	- Közművekről szolgáltatott víz minőségének megfeleltetése a hazai előírásoknak és a WHO ajánlásainak is	1997-től folyamatos	VIZ-17., EMB-3.

Egyéb intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
- Veszélyeztetett területeken a nem közüzemi vízellátottak szállított vízzel való ellátása, csatlakoztatása közüzemi vízművekhez	1997-2002	EMB-3., 4., VIZ-11., 17., TEV-7.
- Természetes fürdőhelyek higiénés helyzetének javítása	1997-2002	
- Fürdővíz kezelési eljárások fejlesztése	folyamatos	
- Folyószabályozások által okozott szárazodások megszüntetését célzó beavatkozások	folyamatos	

3.2.6. KÖRNYEZETVÉDELEM

Ez a fejezet azon programokat összegezi, amelyek elsősorban a környezetvédelem, természetvédelem, területfejlesztés és a műemlékvédelem számára jelentenek feladatot, részben azért, mert a feladat más ágazatra már nem átruházható (például a gazdátlaná váló tartós környezetkárosítások ügye), részben mert közvetlenül a környezetvédelem a feladatok végrehajtója. Bizonyos áttételekkel ezek a feladatok is érinthetik a többi ágazatot, de itt a környezetvédelem szerepe a döntő mind a végrehajtás, mind annak eredményei szempontjából.

Programok (T = tervezett, J = javasolt)	Intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
1. Rövid és Középtávú Környezetvédelmi Intézkedési Terv	- Átfogó	1991-től folyamatos	
2. Magyarország szennyvízelvezetési és szennyvíztisztítási programja	- 29 400 km szennyvízcsatorna és 2900 ezer m ³ /nap tisztítóképesség kiépítése	1996-2010	VIZ-4-6., 8., 9., VIZ-13., 14., 15. EMB-4., HUL-6. TEP-2., HUL-5. LEV-2., 7.
3. Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program		1994-1998	
4. A Balaton vízminőségének és ökológiai állapotának javítására irányuló program	- A Kis-Balaton II. ütem - Az épített táj környezetbarát rekultivációja - Az őshonos fajok számára kedvező feltételek megteremtése	1996-2004	VIZ-4., TEV-2.,
5. A Duna-Tisza közti homokhátság vízvisszatartását és vízpótlását célzó program (T)	- A élővilág életfeltételeinek javítása, a vízpótlási feladatok megoldása, a talajdegradáció, sivatagosodás megállítása, alternatív földhasználatok elterjesztése	1997-2007	VIZ-9., 10., FÖV-2., 4.,
6. Alföld program		1997-2002	
7. Ivóvízbázisok védelmére vonatkozó célprogramok (T)	- A vízbázisok mennyiségi és minőségi védelmének a biztosítása	1994-2003	VIZ-13., 14., 15., TEP-2., EMB-3.
8. Távlati vízbázisok biztonságba helyezése			
9. Állami felelősségi körbe tartozó tartós környezetkárosítások, szennyezett területek kármentesítési programja (Országos Környezeti Kármentesítési Program)	- A károsítások felmérése és a megfelelő beavatkozások megtétele	1996-2026	VIZ-14., FÖV-5., HUL-16.
10. NEKAP (T)	- Átfogó	1997-	

11. Akcióprogram a 75 dBA feletti zajterheléssel járó helyzetek megszüntetésére (J)	- Az adott helyzetnek megfelelő beavatkozások megtétele - Konkrét helyreállítási lépések megtétele	1997-2002 1997-	ZAJ-1., TEP-4., ÉPT-2., TEP-7.
12. Műemlékvédelmi beavatkozási program (J)			
13. A védett területek országos hálózatának létrehozása (T)	- Védetté nyilvánítások: Duna-Ipoly, Balatoni, Körös-Maros vidéki Nemzeti Park	1997-2002	TEV-2.
14. Erdőrezervátum program	- A védendő honos erdőállomány	1995-2005	TEV-5., TEV-6., TEV-9.,
15. Zöldfolyosó Hálózat (T)	magterületeinek létrehozása és védelme	1997-	TEV-6., TEV-14.,
16. Ökológiai Érzékeny Területek rendszere (T)	- Az ökológiailag értékes területek összefüggő hálózatának kialakítása, az átmeneti területeken a hagyományos mezőgazdasági gyakorlat fenntartása.	1998-2002	TEV-8.,
17. Folyómenti Ökológiai Folyosó (T)		folyamatos	TEV-5.
18. A földtani, felszínalaktani értékek és barlangok megőrzése (J)	- Kutatás, megőrzés, bemutatás biztosítása		
19. Biogenetikai rezervátumok létrehozása (J)	- Hálózat létrehozása		
20. Bioszféra rezervátum létrehozása (J)	- Hálózat fejlesztése		

Egyéb intézkedések	Időtáv	Kapcs. célok
- A vízi és nedves élőhelyek megfelelő arányának és vízminőségi feltételeinek a biztosítása	folyamatos	TEV-7.,
- Az új mezőgazdasági területszerkezethez igazodó termőföldvédelmi, tájvédelmi szempontból kedvező erdővédelem, tájfasítások, gyeprekonstrukciók	folyamatos 2010-ig	TEV-4., 5., 6.
- Történelmi városi lakóépületek, településrészek rekonstrukciójának a megkezdése	folyamatos 1997-2002	TEP-7., ÉPT-1.,
- A környezetre különösen veszélyes (toxikus, karcinogén) anyagok felszíni vizekbe történő kibocsátásának megszüntetése	folyamatos 1997-2002 1997-2002	VIZ-4.,
- Az ország hulladékstruktúrájának megfelelő ártalmatlanító kapacitások kiépítése.		HUL-2., 3., 7.,
- A kereskedelmi módszerekkel történő hulladékgyűjtés bevezetése.	1997-2002 folyamatos	HUL-12., 17.,
- A települési szilárd hulladékok kezelésének korszerű regionális rendszerek kiépítésével.		

- A szennyvizek foszformentesítésének megoldása azoknál a tisztítóknál, ahol az szükséges.	1997-2002	TEP-3.,
- Javítani kell a szennyvíztisztítás hatékonyságát Egerben, Kaposváron, Salgótarjánban, Gyöngyösön, Hatvanban, Sopronban, Békéscsabán és Veszprémben		VIZ-4., 6.,
- A bányatavak felszín alatti vizeket veszélyeztető hatásának mérséklése		VIZ-17.
- Az üzemen kívüli gazdátlan, ellenőrizetlen kutak eltömedékelése.		VIZ-14.
- A természetvédelmi hatóság által működtetett génbankok létrehozása		TEV-8.,
- Környezetbiztonsági ügyeleti rendszer és kárelhárító szervezet létrehozása		BIZ-2., 3.

---

4. A PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ESZKÖZEI

4.1. A PROGRAM STRATÉGIAI ALAPELVEI

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

A fenntartható fejlődés két, a piac által nem kellően érzékelhető szempontot kíván érvényesíteni, a környezeti értékek megtartását és a jövő generációkért érzett felelősség elvét. A társadalom fenntartható fejlődésének környezetvédelmi vetülete a környezet fenntartható használatát jelenti, vagyis azt az alapelvet, hogy úgy javítsuk az emberi élet minőségét, hogy közben a természeti erőforrások és az életfenntartó ökológiai rendszerek teherbíró és megújuló képességének határain belül maradjunk. A fenntartható fejlődés feltételezi, hogy egyensúlyt lehet teremteni a szükségletek kielégítése és a környezeti értékek megőrzése között. Itt kulcskérdés a lételelemek (víz, föld, levegő) állapotának és a természet megőrzésének igénye. Az elv érvényesítése megkívánja egy sor nem piaci megoldás érvényesítését. Az elvet egyaránt érvényesíteni kell helyi, regionális és globális szinten.

AZ ELŐVIGYÁZATOSSÁG ELVE

Az emberi tevékenységek bővülésével, a társadalmi és földrajzi munkamegosztás fokozódásával és szakosodásával rohamosan növekednek és gyakoribbá válnak az ezekből eredő környezeti kockázatok. Az újabb és egyre bonyolultabb termelési rendszerek, technológiák alkalmazása során egyre nő a környezeti hatásokra vonatkozó bizonytalansági tényező. A kockázatok csökkentése érdekében az elővigyázatosság elvét kell alkalmazni azokban az esetekben, amelyek során súlyos vagy visszafordíthatatlan környezeti károk következhetnek be a jövőben. Ennek legjellemzőbb példái a vegyi anyagokkal kapcsolatos problémák, a nukleáris biztonság kérdései és a hosszabb távon fenyegető globális éghajlatváltozás.

A MEGELŐZÉS ELVE

A megelőzés elvének érvényesítése nélkül nem lehet előre lépni a fenntartható fejlődés irányába. A megelőzés egyrészt általában lényegesen gazdaságosabb megoldás az utólagos beavatkozásoknál, másrészt vannak olyan esetek - főleg a természeti értékek területén - ahol az eredeti érték semmilyen ráfordítással sem állítható helyre.

Az ilyen értékek csak a káros hatások megelőzésével óvhatók meg. Nyilvánvaló tehát, hogy a Program által meghatározott szabályozási, kutatási és fejlesztési tevékenységeknek a megelőzés a fő iránya.

A stratégia kulcskérdése a megelőzés elvének érvényesítése. A korlátozott erőforrásokat és lehetőségeket még azon az áron is a megelőzésre kell fordítani, hogy a meglévő környezetállapothoz kapcsolódó problémák felszámolása hosszabb időt vesz igénybe.

A megelőzés elve megköveteli, hogy a környezetvédelem segítse és befolyásolja a technológiai fejlődést, részt vegyen annak támogatásában. Hasonlóképpen ezen elv érvényesítéséhez a környezetbarát termékek elterjesztésének és a jelenleg használt, környezeti problémákat okozó anyagok helyettesítésének megoldására is szükség van. Azokat a technológiai fejlesztéseket, innovációs lépéseket, termékkorszerűsítéseket, amelyek a környezet igénybevételét, terhelését csökkentik, éppen úgy támogatni szükséges, mint a csak közvetlenül környezetvédelminek tekintett beavatkozásokat. A környezetvédelem segítse és ösztönözze a környezettudatos irányítási módszerek bevezetését, valamint a technológiai fejlődést, vegyen részt azok támogatásában.

PARTNERI VISZONY

A környezetpolitika kialakítása és megvalósítása során a Program partneri viszonyt kíván kialakítani a különböző szereplőkkel, és ezt a stratégia elvei is tükrözik. Ennek érdekében meg kell teremteni az egyes közigazgatási szintek közötti hatékony és folyamatos együttműködés feltételeit. A "szubszidiaritás" elvét követve egyre nagyobb szerep jut az önkormányzatoknak és társulásaiknak a környezeti problémák megoldásában. A központi kormányzat környezetpolitikájának e tevékenységeket kell elősegítenie és szolgálnia. A közigazgatás valamennyi szintjén törekedni kell a nyílt és eredményes kapcsolatok megteremtésére az önkéntes állampolgári csoportokkal és szervezeteikkel. Külön kiemелendő, hogy új alapokra kell helyezni a magánszektorral való együttműködést.

A stratégiát és magát a Programot elfogadhatóvá kell tenni a társadalom számára. A környezetvédelmi beavatkozások hatékonyságának biztosítása, az érintettekkel való viszony javítása, a megelőzés elvének érvényesítése érdekében előre kell lépni a környezetvédelmi céloknak a többi ágazat politikájába való integrálása kérdésében. A fenti célok csak akkor biztosíthatók, ha ez az utóbbi törekvés sikeres.

Javítani kell a gazdálkodók részvételi lehetőségeit a környezetvédelemben, így ahol ez lehetséges, olyan megoldásokat kell kialakítani, amelyek az érintettek számára gazdasági haszonnal is járnak. Ebből a szempontból szakítani kell azzal a szemlélettel, hogy csak azok a fejlesztések támogathatók környezetvédelmi szempontból, amelyek valamilyen száz százalékgig környezetvédelminek minősített "csövégi" megoldást jelentenek. Erre annál is inkább szükség van, mert a vállalkozók részvétele nem megfelelő mértékű a környezetvédelmi fejlesztések terén. Mindezek alapján a stratégia egyik legfontosabb eleme a vállalkozók részvételének növelése a környezetvédelemben.

Az adózás körül kialakult viszonyok jól jellemzik, hogy az érintettek közötti egyetértés nélkül nem lehet hatékony rendszert működtetni. A környezetvédelemnek ezt a összhangot meg kell teremtenie: vonatkozik ez a kormányzati szintre éppen úgy mint a területi szervezetekre. A felügyelőségeket hosszabb távon feltétlenül erősíteni kell, abból a célból is, hogy a vállalkozók segítséget kapjanak a megoldások keresésében. Olyan együttműködésre van szükség, amely a bizalomra és a jó szándéokra épít. Az állam felelőssége az, hogy ezeket a folyamatokat elindítsa és segítse.

GAZDASZEMLÉLET

A környezetvédelemnek olyan kötelező feladatai is vannak, amelyek nem kapcsolhatók a piactudományhoz, ezért szükség van olyan megoldásokra, amelyek környezetvédelmi és természetmegőrzési célokat valósítanak meg és ehhez biztosítják a gazdasági eszközöket.

Ennek feltétele, hogy mind az állam szintjén, mind az önkormányzatoknál az értékek megtartásának érdekében kialakuljon egy "gazdatípusú szemlélet" és az ennek megfelelő felelősségtudat is.

A stratégia célként tűzi ki az állami és önkormányzati környezetvédelmi példamutatást, mert e nélkül nem várható el a lakosságtól és a vállalkozóktól a környezetvédelem érdekében történő cselekvés.

Ehhez a példamutatáshoz nem csupán a "gazda" módjára való viselkedésre, de a megalkotott szabályok betartására is szükség van. A gazdaszerép, a "jó háztartásvezetés" gyakorlata annál erősebben jelentkezhethet, minél konkrétabb maga a gazdálkodás tárgya. A problémák megjelenése és azok gyakorlati megoldása is helyi vagy regionális szinten a legjellemzőbb. Ennek megfelelően a stratégia olyan megoldásokat képvisel, amelyek nagyobb lehetőséget teremtenek a helyi és a regionális szinten a társadalmi részvételre és a beavatkozásokra.

4.2. A TERVEZÉS - SZABÁLYOZÁS - FINANSZÍROZÁS ALAPKÉRDÉSEI

A korszerű környezetpolitika előrelátó, célorientált és integrált megközelítést, a különböző területi szintek és az ágazatok közötti egyeztetett tervezést, programkészítést és megvalósítást igényel. A környezetvédelmi törvény ennek szellemében rendelkezik a megyei és települési önkormányzatok környezetvédelmi programalkotásának kereteiről és rendjéről. E törvény előírja a Nemzeti Környezetvédelmi Program végrehajtásának kétévenkénti értékelését, és ennek megfelelően a szükségessé váló tervezési módosításokat. A Program és a különböző szintű tervek, illetve programok megalapozott összehangolásához elengedhetetlen a környezetpolitikai tervezés átfogó módszertanának kidolgozása és rendszeres továbbfejlesztése. Ennek érdekében a törvénnyel összhangban a következő két év során ki kell dolgozni a települési és megyei önkormányzatok számára a környezetvédelmi programkészítés útmutatóit és ezek alkalmazásának jogszabályi kereteit.

A folyamatosan alkalmazott stratégiai tervezési módszerek a központi kormányzati, a regionális, megyei és a helyi szinten egyaránt jó lehetőséget biztosítanak a környezeti célok, prioritások és problémamegoldási módozatok pontosabb mérlegelésére. A stratégiai tervezés alkalmas az állandóan változó külső környezet új kihívásaihoz történő alkalmazkodás elősegítésére, a környezetvédelem eszköztárát gazdagító új megoldások folyamatos elsajátítására. Ugyanakkor a számításba vehető alternatívák feltárása révén lehetőséget nyújt a különböző környezeti kockázatok csökkentésére, illetve megelőzésére, a szükséges pénzügyi források, költségvetési igények pontos megfogalmazására, az erőforrások optimális hasznosítására.

A Program végrehajtásánál megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a jelenleg megvalósítás alatt levő programokra (Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program, Duna-Tisza közti homokhátság vízviszataratását és vízpótlását célzó program, a Balaton vízminőségének és ökológiai állapotának javítására irányuló program, Alföld program stb.) és a Nemzeti Környezetvédelmi Program keretében, illetve azzal együtt készült tervek, program-irányelvek, programokra, amelyek célkitűzései szorosan kapcsolódnak a Program céljaihoz. Ez utóbbiak: az Országos Környezeti Kármentesítési Program, Magyarország szennyvízelvezetési és szennyvíztisztítási programjának irányelvei és a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv, valamint a Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram.

A Program tervezési rendszere módot ad a környezetvédelmi igazgatás különböző szintjei számára az érdek- és érvrendszer erőteljesebb érvényesítésére, s a szűkös pénzügyi források felhasználására oly módon, hogy a költséghatékony megoldások egyidejűleg a lehető legnagyobb környezeti haszonnal járjanak.

A döntési rendszert a "szubszidiaritás" elvére kell építeni, de tudni kell, hogy az elv magában foglalja az érintett környezeti elemek és rendszerek természettudományos adottságainak és a döntéshozatalhoz szükséges feltételek biztosításának figyelembevételét is.

A szabályozás területén olyan rendszer létrehozására és működtetésére kell törekedni, amely elérhetővé teszi a stratégiai célok megvalósítását. A környezetvédelmi (jogi, gazdasági, műszaki) szabályozásnak a költségek és a környezetvédelmi, illetve ökológiai hasznok viszonyát tekintve hatékonynak kell lennie. A szabályozások kialakításának feltétele a bevezethetőség biztosítása, ehhez egyrészt olyan szabályozókat nem szabad bevezetni, amelyek nem érvényesíthetők, másrészt az új szabályozások szakmai, pénzügyi, szervezeti feltételeit körültekintően a bevezetéssel egyidejűleg biztosítani kell.

Olyan szabályozási koncepciót kell érvényesíteni, amely stabil és tervezhető, azaz amelyet a szubjektív elemekkel szemben az előreláthatóság jellemez, és amely a jogokat és köteleességeket az érintettek számára világossá teszi.

A szabályozásnak egységes jogelveken kell nyugodnia, a büntetések és bírságok esetében a felróhatóság és a felelősség is lényeges döntési szempont, míg a szabályok betartása esetén alkalmazott megoldásoknál (díj, járulékrendszer) a "szennyező fizet" elvet egyértelműen kell érvényesíteni.

A "szennyező fizet" elv csak korlátozottan alkalmazható akkor, ha a szabályozás valamilyen jogsértést büntet, hiszen az elv nem a felróhatóságra épül. Az egységes elvek érvényesítéséhez a jelenleginél világosabb tulajdonviszonyokra és ehhez kapcsolódóan egyértelműbb felelősségi viszonyokra van szükség. A felelősséget illetően a jelenleg kialakult helyzetért mindenkit - államot és állampolgárt, vállalatot és fogyasztót - egyaránt felelősség terhel. Ez nagyon eltérő mértékű, de a megfelelő részt mindenkinek vállalnia kell.

A problémák megoldásánál, a terhek elosztásánál a megosztott felelősség elvét szükséges figyelembe venni, azaz a Program a társadalom minden szereplőjének részvételére számít, de mindenki számára kíván hasznokat is elérni.

A vállalatok gazdasági helyzete és az alkalmazott adóztatási, elvonási rendszer nem hagy elegendő erőforrást az érintetteknek a környezetvédelmi célú fejlesztések megtételére, így a környezetterhelési díjak vagy más ilyen típusú elvonások csak megfelelő támogatási mechanizmusok párhuzamos működtetésével, vagy a források kötött célú helybenhagyásával alkalmazhatók. A támogatásoknak normatívan, elsősorban műszaki és tudományos feltételekhez kötötten és a befizetők számára követhető és tervezhető módon kell működniük.

Jelenleg csak az érintettek érdekeltségének megteremtésével van lehetőség a megoldások finanszírozásának biztosítására. Erősíteni kell a gazdálkodók környezetvédelmi önfelhasználási lehetőségeit. Lehetővé kell tenni, hogy a felelősök képesek legyenek a problémák megoldására is. Az a rendszer jó, amelyben minden érintett tudja, hogy milyen feltételek esetén számíthat biztosan a támogatásra, vagy valamilyen összeg önfelhasználására. Fel kell tárni azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik az önkormányzatok szabad társulásainak a nemzetközi finanszírozási mechanizmusokhoz való hozzáférését.

A Program időszaka alatt támogatási adó és vámrendszerbeli változtatásokkal ösztönözni kell a környezeti ipar fejlődését, a környezetvédelmi beruházásokat és a környezetvédelmi szolgáltatásokat. Ki kell dolgozni és fokozatosan be kell vezetni a környezetterhelési díjrendszert, a betéti (letéti) díjrendszert és bővíteni szükséges a termékdíjrendszert. Ezzel egy időben felül kell vizsgálni a környezetvédelmi bírság rendszerét.

A környezethasználatért beszedett összegek csak nagyon korlátozott mértékben fordíthatók a mérő-, ellenőrző rendszer működtetésére. A pénzügyi forrásoknak a problémák megoldását kell elsősorban szolgálniuk.

A környezetvédelmi terhek növelését csak körültekintően lehet megtenni; ezért ezek a lépések a hagyományos adók arányos csökkentésével párhuzamosan történhetnek.

A környezetvédelmi követelmények szigorodásánál a működő intézmények és vállalatok esetében alkalmazkodási időt kell adni a megfelelés elérésére, biztosítani kell a fokozatosságot a lehetőségek függvényében az új szabályok érvényesítésénél. A fokozatosságnak együtt kell járnia az előreláthatósággal, így az ilyen szabályozásoknak konkrét időpontokat és mértékeket kell tartalmazniuk. A megelőzés elvének érvényesítése érdekében az új vállalkozások esetében és az újonnan létesített beruházásoknál már nem szabad ilyen kedvezményeket alkalmazni.

A szabályozás alapja a legtöbb esetben egy-egy helyi vagy regionális szinten megjelenő környezeti probléma megoldása. A szabályozás hatékonyságának javítását csak akkor lehet elérni, ha a kiválasztott eszközök megfelelnek a megoldandó probléma jellegének. Hatékonysági szempontból elengedhetetlen, hogy a szabályozási rendszer bizonyos elemei tükrözzék a helyi és regionális környezeti problémák sajátosságait. Ennek érdekében folyamatosan át kell tekinteni a környezetvédelem ösztönző és finanszírozási rendszerének működését.

Összességében a környezetvédelmi szabályozásnak egységes, összehangolt rendszert kell alkotnia, amelynek elemeit csak az egész rendszer összefüggéseinek megóvásával lehet változtatni.

4.3. KUTATÁS, MŰSZAKI FEJLESZTÉS

A Program stratégiája alapján a kutatási és műszaki fejlesztési feladatok kiemelt szerepet kapnak, mert segítségükkel biztosíthatók mindazon ismeretek, eljárások módszerek, technológiák stb., amelyek a Program adott időszakra eső feladatainak hatékony végrehajtásához szükségesek, és emellett a távolabbi célkitűzések megalapozása is biztosítható.

A stratégia a megelőzés elvére tette az egyik fő hangsúlyt, amelynek egyértelmű következménye, hogy a technológiai folyamatok és a forgalomba kerülő termékek korszerűsítése az egyik legfontosabb célként jelenik meg a Programban. A célt erősíti, hogy a fejlett országok integrációs szervezeteihez való csatlakozás egy sor direktívának, termék és termelési szabványnak, irányelvnek az alkalmazásával jár együtt, amely elképzelhetetlen hatékony K+F tevékenység nélkül.

Ezért a "környezet védelmének általános szabályairól" szóló törvény 53. § (2) bekezdése szerint egyrészt fokozni kell a környezetvédelmi K+F tevékenységet, másrészt biztosítani kell a különböző szervezetekben folyó munkák összehangolását. Ennek leghatékonyabb módja egy országos környezetvédelmi K+F program indítása.

A NEMZETI KÖRNYEZETVÉDELMI K+F PROGRAM FŐ IRÁNYAI

a) Környezet állapotával, állapotváltozásával és terhelhetőségével kapcsolatos kutatás-műszaki fejlesztés. Célja a környezeti folyamatok jobb megismerése és ennek birtokában a problémákat megelőző, csökkentő beavatkozások hatékonyságának javítása.

aa) A környezet (természetes és művi) állapotát, állapotváltozásait, terhelését, terheltségét nyilvántartó, komplex mérő-, megfigyelő és információs rendszer fejlesztésének, illetve továbbfejlesztésének tudományos megalapozása.

ab) A környezeti, természeti erőforrások (pl. víz, levegő, talaj), ökológiai adottságok mennyiségi és minőségi számbavételét szolgáló kutatások, különös tekintettel azok környezeti érzékenységeinek elemzésére.

ac) A természeti folyamatok, illetve a beavatkozások hatására bekövetkező környezeti változások (mennyiségi és minőségi), hatásmechanizmusok vizsgálata.

ad) A védett és védelmet igénylő területek élő és élettelen természeti értékeinek feltárása, a területek fenntartását és bővítését megalapozó kutatások.

ae) A környezeti követelmények, célállapotok meghatározásának tudományos megalapozása, figyelembe véve az újabb típusú szennyezőanyagokat (pl. szerves mikroszennyezők), a káros anyagok együttes hatását.

af) Az egészséget támogató környezet biztosítása, a környezetszennyezések és az emberi egészség közti összefüggések feltárása, az ok-okozati kapcsolatok igazolása a szükséges intézkedések megtétele érdekében.

b) Globális éghajlatváltozással kapcsolatos kutatások. A természeti adottságokat érintő módosulások nagyon mélyreható változásokat jelenthetnek a magyar gazdaság és társadalom számára. Az ilyen jellegű kutatások elsősorban a vízkészlet-gazdálkodás és az élővilág-védelem szempontjából döntőek a jelenlegi stádiumban.

c) A környezet, a gazdaság és a társadalom kapcsolatrendszerének, valamint a harmonikus környezetgazdálkodás megvalósításához szükséges társadalmi feltételek feltárása.

ca) A kormányzati környezetpolitika tudományos megalapozása, a fenntartható fejlődés követelményrendszerén alapuló környezetorientált gazdaságfejlesztési alternatívák (energiapolitika, környezetkímélő mezőgazdaság, vízgazdálkodás, közlekedés stb.) környezetvédelmi vonatkozásainak feltárása.

cb) A környezetgazdaság alapjainak kutatása és a piactudományokba illesztés feltételeinek feltárása.

cc) A környezet szabályozott védelmét, hasznosítását és fejlesztését egyaránt szolgáló jogi és gazdasági szabályozórendszer fejlesztésének megalapozása.

cd) A környezeti oktatás, nevelés, ismeretterjesztés és tudatformálás korszerű módszereinek feltárása.

ce) A társadalom közreműködésének, részvételének, érdekérvényesítési mechanizmusainak elméleti megalapozása. Az önkormányzatok szerepének elemzése, a helyi, térségi és országos szintek közötti érdekkülönbségek, érdekezések lehetséges kezelési módjai.

d) Térségi (regionális) komplex környezetvédelmi kutatások.

da) A túlterheléstől leginkább veszélyeztetett vagy már erősen szennyezett, ökológiai stabilitásukban károsodott térségek, ipari válságterületek, rekreációs régiók átfogó ökológiai szemléletű értékeléséhez szükséges kritériumok kidolgozása, a környezeti állapot javításához szükséges döntések és intézkedések tudományos megalapozása.

db) Egy-egy térség gazdasági, környezeti arculatát jelentősen befolyásoló fejlesztés környezeti hatásainak előrejelzését, a megvalósulás során a hatásainak értékelését szolgáló módszerek tudományos megalapozása.

de) A nagy tavak (pl. Balaton és Velencei-tó körzete) komplex vizsgálata.

dd) A területi tervezés megalapozására az egyes területi adottságokhoz tartozó optimális - a terület környezeti értékeinek védelmén alapuló - területhasználathoz meghatározása.

e) A környezetvédelem és természetvédelem műszaki-technológiai feltételeit biztosító kutatás-műszaki fejlesztés

ea) A termelést, fogyasztást horizontálisan kiegészítő ún. utólagos környezetvédelmi eljárások, eszközök, berendezések fejlesztése, elsősorban a meglévő kritikus környezetszennyezések, környezetkárosodások csökkentésére.

eb) Váratlan környezeti események, haváriák (pl. szállítási, technológiai balesetek) elhárításával, a potenciális veszélyforrások (pl. hulladék- és mérgezőanyagok, felhagyott katonai és üzemi objektumok) megszüntetésével, rehabilitációjával kapcsolatos műszaki-technológiai kutatások, fejlesztések.

ec) Környezetkímélő és az ún. ökológiaileg tiszta technológiák, termékek, termelési rendszerek, valamint a környezettudatos vállalati irányítórendszerek fejlesztése. Fő célja, a gazdaság struktúraváltásával összhangban olyan ipari, mezőgazdasági és műszaki infrastruktúrális technikák, technológiák fejlesztése, illetve honosítása, melyek a technológiába beépülve, alapvetően az emissziók megelőzését, a környezeti-természeti erőforrások takarékos, környezetbarát felhasználását is elősegítik.

ed) A hazai energiaforrások hasznosítását szolgáló környezetkímélő energiatermelést elősegítő kutatások, tekintettel a sajátos hazai geológiai adottságokra.

f) Környezetgazdálkodási szempontú, az élen járó országok, az Európai Unió előírásaihoz igazodó szabványosítás és minőségügy.

fa) Szabványosítás (az összhangot és a kölcsönös alkalmazást biztosító szabványok átvétele, honosítása; a hazai szabályozásban kidolgozandó saját szabványoknak a fejlett országok előírási rendszeréhez igazítása; szabványok kölcsönös elismertetése).

fb) Minőségtanúsítás (a termék, technológia stb. környezetkímélő jellege, minősítő szervezet és laboratórium akkreditálás).

4.4. KÖRNYEZETVÉDELMI INFORMÁCIÓS RENDSZER FEJLESZTÉSE

Bár jelenleg is sokféle környezetvédelmi vonatkozású adatbázis van Magyarországon, amelyekben rendkívül nagy mennyiségű adatot halmoztak fel, az adatok feldolgozása, az összegyűjtött és folyamatosan gyűjtésre kerülő adatok rendszerezése csak részben megoldott:

a) A környezeti információs rendszernek ágazati-szakmai rendszerekből és ezek szintéziseként kialakítandó központi rendszerből kell állnia, melyben az adatokhoz való hozzáférés nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt biztosított. Az egységes, komplex információs rendszerben megvalósítható az adatok helyi, regionális és országos szinten is megbízható gyűjtése, ellenőrzése térinformatikai alapokon nyugvó rendszerezése, feldolgozása és továbbítása, a szükséges távérzékelési adatokkal való kiegészítése, valamint megfelelő szintű, szabályozott elérhetősége.

b) Ki kell alakítani és be kell vezetni az Integrált Gazdasági és Környezeti Mutatószámok Európai Rendszerét, a központi környezeti-gazdasági statisztikai adatbázist, és ezzel összefüggésben az Emisszió Struktúra Információs Rendszert.

c) Az ország részletes környezeti állapotfelmérési programjának eredményei alapján meg kell kezdeni a környezetállapot-jelentések tartalmi vázának kidolgozását és a szükséges mutatószámok fejlesztését.

d) Hangsúlyt kell fektetni a fenntarthatóság, a környezeti teljesítmény, valamint a környezeti elszámolások mutatóinak kialakítására, és az ehhez kapcsolódó statisztikai és más információk igények biztosítására.

e) Létre kell hozni és működtetni az OECD és EU igényeknek megfelelő adatbázisokat.

f) Fejlesztetni kell a regionális és települési szintekre vonatkozó tematikus alrendszereket.

g) Ki kell dolgozni a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény alapján a szakterületek információk rendszerének koncepcióját és működtetésének részleteit.

4.5. INTÉZMÉNYI RENDSZER

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a környezetvédelem szervezeti rendszere mindig olyan problémákkal küzdött, amelyek bizonyos jogkörök hiányára, a környezeti elemek és rendszer feletti rendelkezés korlátozottságára vagy nem létező szintjére vezethetők vissza. Az ilyen jellegű gondok fenn fognak maradni, de megfelelő intézményi rendszerrel és infrastruktúrával, valamint hatékony kapcsolatrendszerrel áthidalható a problémák jelentős része.

A Program megvalósítása szempontjából alapvető a környezetvédelem intézményrendszerének erősítése mind az országos hatáskörű intézmények szintjén, mind a regionális és helyi szinten. E nélkül veszélybe kerülhet a fenntartható fejlődés elvének gyakorlati érvényesítése, a közérdek védelme, az állami feladatok ellátása.

A környezetvédelem intézményi rendszerét a decentralizáció irányába kell fejleszteni, azaz erősíteni kell a helyi és regionális intézmények önállóságát, szervezeti és anyagi lehetőségeit.

Szintén erősíteni kell a horizontális kapcsolatok rendszerét és az érintett ágazatok, kamarák, szakmai szervezetek környezetvédelmi munkáját és környezetvédelemmel foglalkozó egységeit.

A fenti szempontokat figyelembe kell venni a környezetvédelmi intézményrendszer fejlesztése és működtetése során.

4.6. A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL ÉS TUDATOSSÁG ERŐSÍTÉSE

A Program megvalósításában nagy szerep hárul a társadalom különböző szereplőire, szervezeteire. Ebben a vonatkozásban sajátos feladatai vannak az önkormányzatoknak a környezetvédelmi, természetvédelmi és a területfejlesztési törvénnyel is összhangban.

A környezetvédelmi ismeretek és az ökológiai szemlélet kialakítása minden állampolgár és minden szakma számára elengedhetetlen a fenntartható fejlődés irányába való előrelépés igénye miatt. Az oktatás, képzés, tájékoztatás feladata, hogy az emberek számára világossá tegye az egyes döntéseik környezeti következményeit és a helyes megoldások módjait.

A társadalom környezethez való viszonyában a tömegtájékoztatási eszközöknek döntő szerepe van. Jelenleg mind az írott sajtóban, mind a rádióban és televízióban teret kaptak a környezetvédelmi információk, ennek ellenére a hatás jelentéktelennek tűnik, hiszen ezek képtelenek ellensúlyozni a szintén a médiából származó ellentétes irányú információk tömegét. Stratégiai kérdés a helyzet javítása, de ez nem feltétlenül csak a gyakoriság növelését, hanem a színvonal emelését is kell, hogy jelentse. A tájékoztatás eddigieknél hatékonyabb formáinak alkalmazását kell elősegíteni.

A társadalom szempontjából alapvető elvárás az információhoz való jog biztosítása. Ebből a szempontból nem elegendő a környezeti állapotadatok megadása, hanem szükség van az okok, okozók tisztázására is, mert e nélkül a védekezésnek korlátozottak a lehetőségei. Javítani kell az információhoz jutás lehetőségeit. A társadalom tudatossága csak olyan körülmények között növelhető, amelynél a valóságos helyzet ismertetése a normális állapot, és ez nem lehet állandó mérlegelés tárgya.

Értelmes célokért az emberek öntevékenyen is fel tudnak lépni, ugyanakkor megfelelő háttér vagy támogatás hiányában ezek a kezdeményezések általában elhalnak. A lakosság vagy a közösségek öntevékeny környezetvédelmi kezdeményezései számára meg kell teremteni azt a hátteret, amely a lehetőségek kihasználásához támogatást jelent; orvosolni kellene az ilyen kezdeményezéseknél jellemző magárahagyottság érzését.

A társadalom számára be kell mutatni, hogy a környezeti feltételek, értékek a megfelelő életminőség lényeges összetevői. A Program feladata olyan lehetőségek megteremtése, amelyek kihasználásával mód nyílik környezetbarát és egészséges életmódot folytatni.

A társadalmi részvétel és a tudatosság erősítésében kiemelkedő szerepe van a fentiek mellett a közoktatási, felsőoktatási és kulturális intézményekben folyó tevékenységnek. A sportos életmódnak a társadalmi értékrendbe való beillesztése céljából arra van szükség, hogy a tömegsport bázisa az iskolai sportélet legyen.

A megvalósítás érdekében a megfogalmazott és elfogadott programot széles körben nyilvánosságra kell hozni. Elengedhetetlenül szükséges a NAT részeként a környezetvédelmi, természetvédelmi oktatás továbbfejlesztése. A felsőfokú oktatásban a program időszakának végére el kell érni, hogy minden hallgató részesüljön környezetvédelmi-termesztvédelmi oktatásban. Szélesíteni kell a programhoz kapcsolódó társadalmi szervezetek támogatását.

4.7. NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A Program szempontjából kulcskérdés, hogy Magyarország környezetvédelmi szempontból meg tudja felelni az Európai Unióhoz történő csatlakozás feltételeinek. Ez a kérdés más országokhoz hasonlóan nálunk is a következő kettősséggel jár.

Egyrészt meg kell tartani azokat az előnyöket, amelyekkel a hazai környezetállapot és a környezetvédelmi szabályozás rendelkezik, másrészt ahol szükség van a szabályozás változtatására vagy konkrét lépések megtételére, ott ezt a lehetséges ütemben meg kell tenni.

Meg kell találni azt az ésszerű alkalmazkodási szintet és ütemet az EU kívánalmaihoz és nemzetközi szerződések teljesítéséhez, amely Magyarországnak is megfelel. A stratégia célja az EU környezetvédelmi előírásainak való megfelelés, de ezt az eddig felsorolt szempontok figyelembevételével (környezeti hatékonyság, bevezethetőség, előreláthatóság, fokozatosság stb.), az ország érdekének és teherbíró-képességének megfelelő ütemben kell megtenni. A Program szempontjából kiemelt cél, hogy hat éven belül a csatlakozással kapcsolatos alapvető tartalmi és formai feladatokat meg kell oldani, és a további tartalmi feladatok megoldását el kell kezdeni.

A csatlakozáshoz kapcsolódó feladatok elsősorban különböző szabályozások, szabványok, normák bevezetését és érvényesítését és azt az integrációs törekvést jelentik, amelyet a stratégia a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban már megfogalmazott. A szabályozások bevezetésénél figyelembe kell venni, hogy más a bevezethetőség és más az érvényre juttathatóság idő- és ráfordítás igénye.

Az eddigi gyakorlatnak is megfelelően, fontos követelmény a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségek maradéktalan teljesítése. Világosan kell látni, hogy különösen az ENSZ keretében megkötött egyezmények követelményrendszerének való megfelelés az Európai Unióhoz történő csatlakozásnak is elengedhetetlen feltétele. A szomszédos országokkal folytatott kétoldalú kapcsolatok fejlesztése terén a fő feladat a már megkötött megállapodások megvalósításának biztosítása és új kapcsolatok kialakítása a közös fellépés lehetőségének érdekében.

A nemzetközi kötelezettségek és az ezekhez kapcsolódó feladatok teljesítésénél el kell érni, hogy ezek szorosabb kapcsolatban legyenek a hazai környezeti problémák megoldásával. A kettő megfelelő összekapcsolása lényeges hatékonysági követelmény.

4.8. A PROGRAM PÉNZÜGYI IGÉNYEI

A környezetvédelmi kiadások aránya Magyarországon 1995-ben és 1996-ban a GDP-ből 1% körüli értékre emelkedett. (1996-ban a környezetvédelmi fejlesztési kiadások várható nagysága 71,1 milliárd forint lesz.)

A Program első három évében - a modernizációs program előirányzataiból kiindulva - a környezetvédelmi kiadásoknak a hazai össztermékhez (GDP) viszonyított aránya az 1996-os 1%-ról fokozatosan 1,4%-ra emelkedik, majd a 2000-2002. közötti szakaszban elérheti az 1,7%-ot. Ez a közvetlen költségekre vonatkozik. Ha a nem közvetlenül környezetvédelmi indíttatású fejlesztések egy bizonyos hányadát is figyelembe vesszük, akkor ez a növekedés fokozatosan elérheti az 1,7%-ot, illetve a 2000-2002. közötti szakaszban a 2,2%-ot.

A közvetlen költségek vonatkozásában a GDP prognosztizált növekedésének ezen 1%-ról 1,7%-ra emelkedő részarányát tekintjük a Program közvetlen fejlesztési kiadásai felső határának.

A gazdasági prognózisok szerint a GDP növekedése már a Program félidejére elérheti az évi átlagos 4-5%-ot, kedvező esetben az ezredforduló után ennél nagyobb mértékű növekedési ütem is elképzelhető. Amennyiben a gazdasági növekedés felgyorsul, a környezetvédelmi célok elérésére fordított kiadások is megnövekedhetnek.

A Program mint minimummal számol a nemzetközi környezetvédelmi egyezményekből és az érvényben lévő hazai programokból származó kiadásokkal (a kén-dioxid, nitrogén-oxidok, szén-dioxid és ózon egyezmények; országos települési szennyvízelvezetési és szennyvíztisztítási program; ágazatközi intézkedési program a levegő minőségének javítására; célprogram az ivóvízbázisok védelmére; Balaton, Velencei-tó intézkedési tervek stb.). E kötelezettségek teszik ki a Program fejlesztési kiadásainak mintegy háromnegyed részét.

5. KÜLÖNLEGES INTÉZKEDÉSEKET IGÉNYLŐ TERÜLETEK

A problémafeltárás és a megoldások keresése során két olyan térség rajzolódott ki, ahol a különleges feltételek miatt nem elegendők az általános környezetvédelmi intézkedések, közvetlen beavatkozások, hanem a térség egészét érintő, átfogó intézkedéscsomag kidolgozására van szükség. Ezek a területek a Balaton térsége és a fővárosi agglomeráció.

Környezetvédelmi szempontból a fokozott figyelmet igénylő térségek közé sorolandók - a fentiekén kívül - a nagy iparvidékek (például az észak-dunántúli iparvidék, a Sajó-völgye) és az Alföld. Az iparvidékeknél a kialakult helyzet az ipari terhelésre, azaz a magas levegő-, víz- és talajszennyezésre, a hulladékelhelyezési gondokra vezethető vissza. Az Alföldnél pedig az alapvető gondot a térség, de különösen a Duna-Tisza közti hátság vízhiányos területté válása jelenti, amely tendencia káros ökológiai és ezen keresztül mezőgazdasági, társadalmi-gazdasági következményekkel jár. Ezen térségekben a környezeti elemeknél felsorolt feladatok következetes végrehajtása - kiegészítve regionális vagy helyi célprogramokkal - megfelelő a problémák megoldásához. Az iparvidékeknél tehát az ipari terhelések és igénybevételek nagyságát kell csökkenteni, illetve a már szennyezett területeket kell felszámolni a Programban leírtak szerint. Az Alföld esetében pedig politikai, szakpolitikai döntésre van szükség ahhoz, hogy hosszú távon miként és milyen ökológiai, társadalmi gazdasági feltételek mellett érdemes a térséget hasznosítani.

A Balatont és a fővárosi agglomerációt a környezetvédelem korábban is kiemelt térségként kezelte. E tevékenység azonban sokszor csak a legveszélyesebb folyamatok, legégetőbb problémák kezelésére összpontosított elsősorban finanszírozási gondok miatt. Egy-egy akcióprogram megvalósítása sikeres volt, de ezek összességükben nem bizonyultak elégségesnek. A Balaton vízminőség-védelme érdekében például ilyen volt egyes szennyvízkibocsátó források felszámolása a vízgyűjtőn, a hígtrágyás állattartó telepek átállítása hagyományosra, a mezőgazdasági kemikáliák használatának korlátozása vagy a Keszthelyi-öböl kotrása.

A Program elkészítéséhez kapcsolódó problémafeltárás bizonyította, hogy mindkét térségben számos olyan káros környezeti hatás is jelentkezik, ami nem szoros következménye a legsúlyosabb gondoknak. Ez azt jelzi, hogy nem egyszerűen csak a legfontosabb problémák kezelésére van szükség, sőt helyenként és időnként az is előfordulhat, hogy ezek megoldása további környezetvédelmi gondokat eredményez.

Ezért a Nemzeti Környezetvédelmi Program hat éve alatt javasolható egy olyan átfogó intézkedéscsomag kidolgozása, amely a környezeti problémákat egymással is összefüggésben tárgyalja és kiter a különféle megoldások kölcsönhatásaira is. Például nem elegendő szigorú forgalomkorlátozást bevezetni a belvárosban, hanem ezzel egyidejűleg más közlekedési feltételeket kell biztosítani, és a parkolási lehetőségeket is javítani kell a megfelelő helyeken úgy, hogy ezek ne okozzanak nagyobb környezeti problémát.

Eltérést jelent a két terület között az, hogy a Balaton térségében a környezeti problémák megoldása alapvetően kormányzati koordinálást igénylő feladat, míg a fővárosi agglomeráció esetében a Fővárosi Önkormányzatnak és az agglomeráció települési önkormányzatainak kell elsősorban a gondokat kezelni.